БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үндезилетингеен

ШЫН

СЭКП ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1955 ИЮНЬ 19 ВОСКРЕСЕНЬЕ № 123 (3317)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Хову бригадазында (1 арын).

ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң хүүнге алдар болдурган делгелге (1 арын).

Кукуруза дүжүдүн ажаап алырын механизастаар айтырыг талазы-биле эртем-техника Совединиң хуралы (1 арын).

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң Ташкентиден үүнүпкени болгаш Алма-Атада барганы (1 арын).

Х. Дорму.—Мал фермаларында партия белүктериниң ажылын экижидериниче кичээнгей салыр (2 арын).

Литература булуну (2 арын).

Г. Чучев. — Социалистиг күрүнеенин Агаар Флоду (2 арын).

Мал ажылынын продуктуларын бүдүрерин көвүдедир (3 арын).

Австрия-биле күрүне керээзиниң бадылал бижиин ССРЭ-ниң Чазаанын кадагалалынга Австрияның дужааганы (3 арын).

А. Допчаа, С. Алеет.—Сүт бадаан фермазында (3 арын).

В. М. Молотовтуң Нью-Йоркта чоруп турары (4 арын).

Индия Республиканың КНО-да төлөөлү Криши Менонну В. М. Молотовтуң үлүгү алганы (4 арын).

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ: Хол бөмбүүнүн талазы-биле бирги чер дээш область маргылдаалы (4 арын).

ШИИТПИРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ХЫНАЛДАЗЫН ҮРГҮЛЧҮ ОРГАНИЗАСТААР

Совет кижилериниң улуг тургузукчу ажылын организасташ болгаш углап-баштавышаан, Коммунистиг партия бодунуң удуртукчу ажыл-чорудулгазының методун сайзырангайжыды, партияның ажылдап кылган политиказын амыдыралга боттандырар дээш партия болгаш күрүне аппаратының ажылдакчыларының харыысалгазын бедидер дугайында үргүлчү сагыш салып турар.

Улуг Ленининиң айтыышкынарын удуртулга болдурбушаан, партия организастыг ажылга, күүселдениң хыналдазынга өпза кичээнгейни угландырып турар. Күүселдениң шын хыналдазы партияның болгаш чазактың шиитпирлерин чогуур өйүнде боттандырарын хандырар, кадрларны бедик принципиалдыг, ажыл-ишчи чоруккa кижизидер, корум-чурумнуг болгаш организастыг болурун быжыглаар, ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын хөгжүдеринге, адаандан өрү шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга арганы бээр.

Партияның болгаш чазактың директиваларын, ол ышкаш чер-чериниң партия, совет органнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле дириг организакчы ажылды болганчок-ла хөй хурал-суглаа болгаш ажыы чок шиитпирлер үндүрери-биле солуй бээр таварылгалар партия организацияларының ажыл-чорудулгазында ам-даа барын практика көргүзүп турар. Ужурунда болза, партия совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының удуртукчу ажылының кол кезиин кижилер-биле дириг организакчы ажыл, шиитпирлериниң күүселдезинге хыналда өлүүр ужурлуг.

Партийжи шиитпир амыдыралга боттанган турар төлөөде, кызымаккай организакчы ажыл херек, оон кол негелдези болза: кижилерни ажылга шын хуваан тургузары, оларны эки сургаары, тодаргай практиктиг дуза чедирери, оларның ажыл-чорудулгазынга хүн-бүрүнүң контролюн тургузары болур. Күүселдениң хыналдазы дээрге, айза-ла өзу барымдаалаан чүүл эвес, чогаадыкчы херек, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле дириг организакчы ажыл болур.

СЭКП ТК-ның январь Пленуму партияны, бүгү совет улусту көдээ ажыл-агыйның бүгү алырларын шиитпирлиг көдүрериниң улуг программазы-биле чепсеглээн. Ам сорулга болза, колхозтарда болгаш совхозтарда бар хөй аргаларны бүрүү-биле эки ажыглаары болур. Партия организацияларының организакчы ажылының деңнелин бүгү хемчеглер-биле бедидерин ол сорулга негеп турар.

Кукуруза тарылгазының талазы-биле колхозтарда организакчы ажыл бир дескі эвес болуп турар. Бир эвес Улуг-Хем болгаш Чаа-Хөл районнарының көдээ ажыл-агый артельдери май 25-те ол үнелиг аъш-чем болгаш мал чеми культураны тарыыр талазы-биле доктаатынган даалгазын чедиишкиниг күүсеткен турда, Бии-Хем районга кукуруза тарылгазын ол-ла үеде чүгле 28,2 хуу, а Барыын-Хемчикке чүгле 26,5 хуу күүсеткен. Кызылдың көдээ районунуң «Черби» колхозта партия эге организациязы кукуруза тарылгазынга шуут-ла киржилге чок болуп турар.

Каа-Хем районда «Октябрь 14 чылы» колхозтуң партия организациязы эрткен кызыын сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Малышевтиң отчёдун дыннаан болгаш четпестерни узуткаар талазы-биле чогуур хемчеглерни айытkан. Ынчалзажок хурал сөөлүнде шиитпирни күүседир талазы-биле организастыг ажылды калбартпаан, оон түннелинде малчыннар ортузунга масса-политиктиг ажыл багай чоруп турар, сөөлгү үеге чедир-ле инектерни бызааларындан чарып саары организататынмаан, малдың продуктулуун көвүдедир дээш ёзулуг демисел чок. Колхозта парторганизация секретары эш Агапов фермага чораан ында ажылдап турар коммунистер болгаш комсомолчулар боттарының авангардтыг родюн канчаар боттандырып турарын сонуурган көрбейн, фермада партия бөлүүнүң ажылынга дузалашпайн турар.

Партия ажылдакчылары масса ортузунга хүн-бүрүнүң организастыг ажылын чорудар, четпестер-биле демиселге, салдынган сорулгаларны чедиишкиниг күүседир дээш кижилериниң энергиязын, шудургу болгаш инициативтиг болур чоруун хайныктырар ужурлуг. Күүселдениң хыналдазын үе-үеле эвес, а үргүлчү, шиитпир хүлээн алдынары билек-ле чорудар херек, ынчаарда ол партийжи ажылдың ёзулуг үргүлчүнүн методу болу бээр, коммунистерниң чогаадыкчы инициативазын хөгжүдеринге, адаандан өрү шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынга арганы бээр.

Улустуң бүгү күүнүн коммунистиг тургузуушкиннүң сорулгаларын күүседиринче мобилизаставышаан, бистиң партиявыс бүгү организацияларга негелделиин бедидип, кадрларны дээндырган херекке бедик харыысалгалыг болурун кижизидип, четпестер-биле эптешпезинге, бурунгаар чедиишкиниг чоруурунга шаптыктап турар бүгү чүүлдер-биле демиселди чорударынга оларны өредип турар. Ынчангаш кадрларны кижизидериниң методу, четпестерни илередириниң болгаш узуткаарының чугула чепсээ болур ажыл-херекчи, принципиалдыг шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам ынай калбартырын хандырары эргежок чугула.

Организастыг ажылда болгаш күүселдениң хыналдазында улуг четпестер бистин үлетпүр бүдүүлгелеривистин партия организацияларында, ылангыя Кызылдың туйбу заводунда, Кызыл-Мажалык, Туран райүлетпүр комбинаттарында база бар.

Кызыл-Мажалыктың райүлетпүр комбинады бо чылдың бирги кварталының программазын чүгле 72 хуу күүсеткен болгаш улуг бүдүүлге аргалары турда-ла ийги кварталда база багай ажылдап турар. Оон кол чылдагааны болза, бүдүүлгениң ажылчыннарының ортузунда күш-ажылдың сагылга-чуруму кулу деннелдин, социалистиг чарыш организастатынмааны болур. Ындыг турбуже, районнуң удуртур организациялары, а ол ышкаш областың чурт үлетпүрүнүң килдизи ол үлетпүр комбинадының ажылында четпестерни дарый узуткаар талазы-биле шынгыы хемчеглер албаан.

СЭКП райкомнары, хооркому бүдүүлгелерге удуртулганы күштелдирер, боттарының шиитпирлериниң күүселдезин хынаар, күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның шынарын экижидер дээш демиселге партия организацияларынга дузалаар ужурлуг.

Мурнакчы дуржулга — бүдүүлгениң курлавырларын мобилизастаарынга күчүлүг чепсек. Ажылдың эң эки үлегер-чижектерин калбаа-биле нептередир дээш демиселге канчаар-даа аажок улуг рольду үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда, транспортта, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында партия организациялары ойнаар ужурлуг. Партия организациялары чарышка идепкейлиг киржириинге массаны мобилизастаар, алдынган социалистиг чарышты күүседиринге үргүлчү дузалаар, планнарны үлегерлиг күүседир болгаш ажыр күүседир дээш бүгү улустуң демиселинин киржикчизи бүрүзүнүң ажылынга контрольду боттандырар ужурлуг.

Партия организацияларының болгаш чер-чер Советтериниң ажылын экижидер, оларның удуртулгазын Коммунистиг партияның ам үеде көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш коммунистиг тургузуушкиннүн еске-даа адырларының талазы-биле шиитпирлеп турары улуг сорулгаларының деңнелинге чедир көдүрер төлөөде, шиитпирлер күүселдезинге үргүлчүнүң хыналдазын чорудары, бюрократизмниң болгаш канцеляржы чоруктун янзы-бүрү илерээшкиннери-биле шиитпирлиг демисежири эргежок чугула.

Хову бригадазында

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелиниң эш Х. Доржуга удуртkан № 2 хову бригадазы бо чылын 549 гектар янзы-бүрү культуралар тараан. Оон иштинде кызылтас 310 гектар, сула 140 гектар, кукуруза 12 гектар.

Бригада ам тарылганың чайгы ажаалгазын хынамчыалдыг чорудуп турар. Бүгү тараа культураларының баштайгы суггарылгазын дооскан болгаш ийги суггарылгазын чоруда берген. Бригада бүгү тарылгазын 3 катап суггарар деп хүлээлге алган ажылдап турар.

Тараа культураларының үнүжү эки, ам 25 сантиметр чеде берген. Бригада суггарылганы чорутпушаан, тараанын пок үнүштерин аштап турар. Тараа ажаалгазында ажылдап турар эштер Эниктей, Тадар-оол болгаш ескелер-даа ажыл нормазын 130—150 хуу чедир күүседип турар.

Бригаданың 12 гектар кукурузазының үнүп чыдары эки. Кукурузаның ажаалгазын хынамчыалдыг чоруткаш, кукурузадан 150 тонна силос салырын бригаданың кежигүннери хүлээнген. Силос салыр онгарлар белеткетинген.

Эрткен чылын бригада бодунга быжыглатынган тарылга шөлүнүң гектар бүрүзүнден 39 центнер дүжүттү ажаап алган, а бо чылын оон хөйнү алыр сорулга салып алган күженишкиниг ажылдап турар.

Хову бригадазында (1 арын).

ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң хүүнге алдар болдурган делгелге (1 арын).

Кукуруза дүжүдүн ажаап алырын механизастаар айтырыг талазы-биле эртем-техника Совединиң хуралы (1 арын).

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң Ташкентиден үүнүпкени болгаш Алма-Атада барганы (1 арын).

Х. Дорму.—Мал фермаларында партия белүктериниң ажылын экижидериниче кичээнгей салыр (2 арын).

Литература булуну (2 арын).

Г. Чучев. — Социалистиг күрүнеенин Агаар Флоду (2 арын).

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир (3 арын).

Австрия-биле күрүне керээзиниң бадылал бижиин ССРЭ-ниң Чазаанын кадагалалынга Австрияның дужааганы (3 арын).

А. Допчаа, С. Алеет.—Сүт бадаан фермазында (3 арын).

В. М. Молотовтуң Нью-Йоркта чоруп турары (4 арын).

Индия Республиканың КНО-да төлөөлү Криши Менонну В. М. Молотовтуң үлүгү алганы (4 арын).

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ: Хол бөмбүүнүн талазы-биле бирги чер дээш область маргылдаалы (4 арын).

ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң хүүнге алдар болдурган делгелге

Ужар-чүүлдүн Төп бажыңының болгаш М. В. Фрунзе аттыг АУК-тың организастаанны ужар-чүүл делгелгези культураның болгаш дыштанылганың Дзержинский аттыг Москва садында ажыттынган. Ону ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң хүүнге холбаштырган.

Агаар ужудуушкуннарының алдарлыг төөгүзүн болгаш Ада-чурттуң ужар-чүүлүнүн хөгжүдезин көргүскен дыка хөй чүүлдерни ында делгеен. Делгеглерде А. Ф. Можайскийниң тургусканы делегейде бир дугаарды самолёттуң болгаш Г. Е. Котельниковтуң кылганы ужар-чүүл парашюдунуң чуруктары бар. Ында улуг өрөөлди «Ада чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет ужар-чүүл» деп темага холбаштырган.

Он-он делгеглер хамаатының болгаш спорттуң ужар-чүүлүнүң дугайын чугаалап, парашюттуг, планерлиг база авиамодельдиг спорттуң хөгжүдезин көргүзүп турар.

Самолёттарның, парашюттарның, ужар-чүүл моторларының болгаш янзы-бүрү приборларның модельдерин делгелгеде делгеп көргүскен.

(СЭТА).

Литва, Латви болгаш Эстон ССР-лериң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы

РИГА. Литва, Латви болгаш Эстон ССР-лериң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралы Рига хоорайда ажыттынган.

Колхозчулар, МТС-териң болгаш совхозтарның ажылдакчылары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, эртемденнер, прибалтика республикаларының партия болгаш совет организацияларның удуртукчулары — шупту мун ажыг кижи ол чөвүлел хуралда олуржуп турар. Россий Федерациязының, Украин, Белорусс болгаш Карел-фин ССР-лериң көдээ ажыл-агыйының мурнакчылары—аалчылар ол чөвүлел хуралда база олуржуп турар.

Чөвүлел хуралдың ажылында СЭКП ТК-ның Бирги секретары эш Н. С. Хрущев киржип турар. Чөвүлел хурал эгелээр мурнунда эш Н. С. Хрущев Литва ССР-ниң Шяуляйский районунда «Раудонойи велява» колхозка, «Гинкунай» совхозка болгаш Латви ССР-ниң Элейский районунда «Анаград» колхозка чораан. Эш Н. С. Хрущев СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлери канчаар күүсетинин турар дугайында колхозчулар-биле болгаш совхоз ажылчыннары-биле чугаалажып, совхозту болгаш колхозтарны хөгжүдериниң планнары-биле танышкан.

Литва, Латви болгаш Эстон ССР-лериң колхозтарының организазе, ажыл-агыйын быжыглаарының, колхозтарның болгаш совхозтарның талазындан көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин база күрүнеге дужаарын улгаттырарының болгаш колхозчуларга күш-хүннерин төлөөрин бедидериниң талазы-биле хемчеглер дугайында илеткелди чөвүлел хуралга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы эш П. П. Лобанов кылган.

Илеткелдиң соонда санал шүгүмчүлелдер калбарып эгелээн. Латвияның КП ТК-ның секретары эш Калинберзин, Литванның КП ТК-ның секретары эш Снечкус, Эстонияның КП ТК-ның секретары эш Кэбин, колхозтар даргалары, мурнакчы малчыннар болгаш өскелер-даа чүве чугаалап санал бергеннер.

РИГА. Литва, Латви болгаш Эстон ССР-лериң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга Литва, Латви, Эстон ССР-лериң колхозтарының организас, ажыл-агыйын быжыглаарының, колхозтарның болгаш совхозтарның талазындан көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин база күрүнеге дужаарын көвүдериниң болгаш колхозчуларга күш-хүннерин төлөөрин бедидериниң талазы-биле хемчеглер дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Оралакчызы эш П. П. Лобановтуң илеткелиниң талазы-биле санал шүгүмчүлелдер уламчылап үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Кукуруза дүжүдүн ажаап алырын механизастаар айтырыг талазы-биле эртем-техника Совединиң хуралы

Эртем-техника Совединиң кукуруза дүжүдүн ажаап алырын механизастаар айтырыгларны чугаалашкан калбак хуралы июнь 14-те ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга болуп эрткен. Аңаа Москваның, Украинаның эртемденнери, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунун, ССРЭ-ниң Совхозтар министерствозунун ажылдакчылары, машина тудуунун тускай эртемниглери, а ол ышкаш машина-трактор станцияларының ажылдакчылары олурушкан.

Ол хуралга кукурузаның дүжүдүн бо чылын эң-не дүрген ажаап алырын организастаарын болгаш МТС-терде бар турар бүгү чүүлдерни аңаа бүрүү-биле ажыглаарының эргежок чугулазын делгеренгейн-биле чугаалашкан. Кукуруза дүжүдүн ажаап алырынга, силостаарынга болгаш малдың ногаан чемнерин оортан белеткээринге ажыглаары-биле инженер-эртемденнернин чаа болган тыпкан машиналарын болгаш оларның дузалаар кезектерин база чугаалажып көрген. Украинаның көдээ ажыл-агый механизациязының институдунга чогаадып кылганы «ОК-840» деп кукуруза бажын ажаап кезер аппаратты чайын шылгап көөр деп турар. Ол аппаратты турум ажылдаар машиналарга азы комбайн бүрүзүнге эптеп алгаш ажыглап болур. Ол аппарат тускай башкарар чүүл-биле деритинген. Кукурузаны оон үнүжүнүн кайы-даа үезинде ажаап ап болур арганы ол аппарат берип турар. Көдээ ажыл-агый механизациязының институдунга кылган чаа комбайнны хынында шылгалдада киирген. Ол машина кукурузаның сывын кесиштаан, оон чемниг бажын аңылаап саваже дамчыдып бээр. Оон ногаан хөй кезээ үүрмектелип, автомашина азы терге кырынче чүдүргүне бээр.

МТС-териң чаартыкчы тускай эртемнилериниң чаартып чогааткан машиналары дыка хөй колхозтарга база ажылдаар.

Днепропетровск области Божедаровск МТС-тиң комбайнёру «Сталинец—6» деп комбайн-биле кукуруза ажаарынга тускай кылган херектеңдиң чогаадыкчызы Е. К. Компаниец, ындыг херектеңди боду чоруур комбайнга таарыштыр чогааткан МТС болур ол областың Девладовск МТС-зинин директору А. И. Коваль, ол-ла областың Ново-Московск МТС-тиң комбайнёру Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры —кукуруза ажаап алыр дерт одуруглуг комбайнның тургузукчузу Г. И. Байда олар хуралга санал бергеннер.

Кукурузаны дүрген ажаап алыр талазы-биле мурнакчыларның кылган дуржулгаларын чыыр болгаш оларны калбартырын организастаар деп шиитпирни эртем-техника чөвүлелиниң хуралынга хүлээп алган. Чаа машина херектеңдериниң чогаадыкчыларының ажылын таарыштыр каттыштырарын база МТС-терге чогааткан бүгү машиналарның, механизамнерниң хынында шылгалдазын хайгаарап көөрүн организастаарын база шиитпирлээн.

(СЭТА).

Атомнуг энергияны тудугларда ажыглап турары

МОСКВА. Бистиң чуртувуста тургусгунуп турар эң улуг электростанцияларны тудуп дериириниге ажыглап турар чаа техниканың иштинде довурак устурар снарядтар улуг ужур-дузалыг болуп турар. Чижээ, Сталинград ГЭС-тиң тудуун эгелээнден бээр 45 миллион кубометр кадыг довуракты оларның-биле казып устурган.

Черни үттеп довурак устурар снарядтар ажылдап турда сугнуң болгаш кадыг довуракты (чер адаанын даштыг кадыг довураанын) деңнелин шын таарыштырары нарын болур, чүге дээрге машиналар сугну хоолайлар дамчыштыр өлөөн каш километр чедир бүлгүртүп турар. Бир эвес суг көвүдей бээр болза, чер үттеп довурак устурар снарядтарның бүдүрүкчүлүг чоруу көнчүг дүрген чавызай бээр. А бир эвес даштыг кадыг довурак көвүдей бээр болза, олар хоолайларга дуй чыдыштар апаар.

Гидромеханизаторларга атомнуг энергияның радиоактивтиг кезектери дузалап турар.

Сталинград, Кама болгаш еске-даа ГЭС-териң тудуунда чер үттеэр снарядтарда атомнуг энергияның гамма-грунтамерлер деп адаар чүүлдерин тургускан, хоолайларда сугну болгаш довуракты шын таарыштыр хемчээринге ол чаа чүүлдер улуг арганы берип турар, а бир эвес херек апарза хоолайларда дуй чыдыпкан даштыг довуракты кайда чыдыпканын көнчүг дүрген тып ап болур.

Чер үттеп довурак устурар снарядтарның бүдүрүкчүлүг чоруу дыка бедөөн.

(СЭТА).

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң Ташкентиден үүнүпкени

ТАШКЕНТ. Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру болгаш ону үдеп чоруур кижилер июнь 16-да эртен Ташкентиден күр болгаш куруккан черлерни шингээдип ап турар районнарже ужуп чорупканнар.

Индия Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш Үзбек ССР-ниң күрүне туктары-биле шимээн аэродромга аалчыларны Үзбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Мухитдинов, Үзбекистанның КП ТК-ның секретары А. И. Низов, Үзбек ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы Ш. Р. Рашидов, Үзбек ССР-ниң даштыкы херектер министри Г. С. Султанов олар болгаш хөй-ниитиниң база парлалганың төлөөлери үдээнвер.

Аэродромга Үзбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. А. Мухитдинов болгаш Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру олар чүве чугаалааннар.

СЭТА-ның чалаанын ёзугаар ССРЭ-де аалдап келген бөлүк индий журналистер Ташкентиден күр болгаш куруккан черлерни шингээдип ап турар районнарже база ужупканнар.

(СЭТА).

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру Алма-Атада

АЛМА-АТА. (СЭТА). Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру Ташкентиден Алтай крайже бар чорааш июнь 16-да Казах ССР-ниң найыслалы Алма-Атага барып доктаган.

Индия Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш Казах ССР-ниң күрүне туктары-биле шимеп каастаан аэродромга хоорайның чүс-чүс чурттакчылары чыглып келген турганнар.

Джавахарлал Неруну болгаш ону үдеп чоруур кижилерни Казах ССР-ниң министрлер Чөвүлелиниң даргазы Д. А. Кунаев, Казахстанның компартиязының ТК-ының секретары Л. И. Брежнев, Министрлер база хөй-ниитиниң болгаш парлалганың төлөөлекчилери уткуп алганнар. Индия Республиканың, Совет Эвилелиниң болгаш Казах ССР-ниң күрүне гимнидерин аңаа күүсеткен. Аныяк пионерлер аалчыларга чечектер эккеп тудусканнар.

Совет Казахстанның чазааның болгаш ажылчы чоннарының өмүнээзинден Д. А. Кунаев Джавахарлал Неруга байыр чедирген. Бодунуң харыы сөзүнге Дж. Неру изиг болгаш чүректиң ханызындан найыралдыг хүлээп алыышкыны дээш ону уткуп ужурашканнарга өөрүп четиргенин илереткен. Аэродромдан хоорайга чедир орук дургаар Алма-Атаның он-он муң чурттакчылары аалчыларга изиг байыр чедирип уткуп турганнар.

Джавахарлал Нерунуң Алма-Атага чедип келгени-биле холбаштыр Казах ССР-ниң Чазаа эртенги шайлалга тургускан.

Джавахарлал Неру болгаш ону үдеп чоруур кижилер Рубцовскче (Алтайда) чорупкан.

Совет Эвилелинде аалдап келген бөлүк индий журналистер Алма-Атага база чораннар.

Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Нерунуң Алтай крайда чедип келгени

РУБЦОВСК. (Алтай край). Индия Республиканың Премьер-Министри Джавахарлал Неру бодунун уруу Индира Ганди болгаш ону үдеп чоруур кижилер-биле кады Алтайда чедип келген. Индия Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн аэродромга Дж. Неруну ажылчы чоннар депутаттарының Алтай край Совединиң күүскомунуң даргазы К. Г. Пысин, СЭКП-ниң Алтай крайкомунуң бирги секретары Н. И. Беляев, Рубцовскийниң хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы В. Л. Зибарев болгаш хөй-ниитиниң төлөөлекчилери уткааннар.

Дж. Неруга болгаш Индира Гандиге пионерлер чечектер эккеп тудусканнар.

Алтай крайның ажылчы чоннарының мурнундан Рубцовск хоорай Совединиң даргазы В. Л. Зибарев Премьер-Министрге байыр чедирген. Кур черлерни шингээдип ап турар колхозтарны болгаш совхозтарны барын көөрү-биле Дж. Неруну ол чалаан. Бодунуң харыы сөзүнге Дж. Неру эки сеткилдиг изиг хүлээп алыышкыны дээш өөрүп четиргенин илереткен.

Кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алырының программазының дугайында хөй чүүлдерни ол дыннаан болгаш оортан өөренип алыр чүүлдер бар деп ол чугаалаан.

Совет Эвилелинде аалдап келген бөлүк журналистер база ында чедип келгеннер.

Индия Республиканың Премьер-Министри Дж. Неру, ону үдеп чоруур кижилер болгаш индий журналистер кур черде тургускан «Курьинский» деп тараалаан совхозче чорупканнар.

(СЭТА).

Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинде

Мун-мун экскурсантылар кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алырының дуржулгазын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинден өөренип ап турарлар. Ол дуржулганы «Россий Совет Федеративтиг Социалистиг Республика», «Казах ССР», «Сибирь», «Урал» деп павильоннарда калбаа-биле көргүскен. Чаа черлерни шингээдип ажыглаарын бир дугаарында эгелеп чорутканнарның чугаалары экскурсантыларга өпза сонуурганчыг болуп турар.

Кемерово, Чкалов, Запорожье болгаш оон-даа еске областардан келген дыка хөй экскурсантылар Казах ССР-ниң Акмолинск области «Самарский» совхозтуң директору И. Г. Лихобабтың лекциязын дыннаар дээш июнь 14-те чыглып келгеннер. Кызылтас-биле шыптынган шаларлиг шингээдип алган чаа черде чаа суурнуң дүрген өзүп турарын, Казахстанда барган москвачыларның болгаш ленинградчыларның чүткүлдүг күш-ажылының дугайында ол дыннаткан.

Эрткен чылын совхозка бүдүн чартык муң гектар тараа тарытынган болгаш 100 муң пуд чыгам тараа ажаап алдынган. Бо чылын совхозтуң тарылга шөлү 23.400 гектар четкен. Келир чылдың тарылгазынга чер аңдарылгазы ол совхозта ам чоруп турар.

Бодунуң черинге ийи миллиондан эвээш эвес пуд кызылтасты өстүрүп ажаап алыр дээш совхозтуң коллективи демисежип турар. Ажыл-агый чери машина техника-биле эки хандыртынганының түннелинде күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алган.

Ылангыя колхозтарның болгаш совхозтарның малчыннарының ужуражыышкыннары делгелгеде өпза сонуурганчыг хөглүг эрттип турар. Бүгү малдарның продуктулуг чоруун бедидериниң дуржулгазын солчурун олар күзеп турарлар.

Костроманың «Караваево» деп сураглыг совхозунуң зоотехниги эш Примакин-биле чүс-чүс экскурсантылар ужуражып чугаалашканнар. Караваевонуң эки шынарлыг мыйыстыг бода мал ажыл-агыйы канчаар тургустунганын болгаш ол ажыл-агыйның малга чем суурну канчаар сайзырадып турарын ол чугаалаан.

Шиловский районда «Социализмниң фундаментизи» колхозтан келген Рязаньның малчыннары Корнечихиннериң өг-бүлези «Караваево» совхозтуң саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың ийи дапкыр Маадыры А. И. Смирнова-биле «Мыйыстыг бода мал» деп павильонга ужуражкан. Ол алдарлыг саанчы сүт саап алырын бедидериниң дуржулгазын чугаалаан болгаш оон саап ап турары эң эки инектериниң бирээзи болур «Медянка» деп инекти оларга көргүскен. Ол инек эрткен чылын 8931 килограмм сүттү берген болгаш ам ол инектиң бир хүнде бээр сүүү 38 килограмм чедип турар.

«Москва, Тула, Рязань, Калуга областар» деп павильонга Корнечихиннериң өг-бүлези Төп зонаның өлөөн хөй колхозтарының экскурсантылары-биле ужуражканнар. Өг-бүлениң улуг кижизи болур С. Ф. Корнечихин болгаш оон уруу — колхозтуң хөй база куш фермаларының эргелекчизи Прасковья Степановна олар боттарының өг-бүлези шиитпирниң мал ажылгагыйының көдүрүүшкүнү дээш демисежипишаан, колхозунда канчаар ажылдап турарын чугаалааннар.

— Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгези болза, улам эки ажылдаарын болгаш эң эки түннелдерни чедип алырын биске өредип турар—деп эш Корнечихин чугаалаан.

(СЭТА).

Мал фермаларында партия бөлүктериниң ажылын экижидеринче кичээнгей салыр

СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң доктаалын амыдыралга , боттандырар дээш колхозчу кедээ улуг политиктиг болгаш бүдүрүлгечи кедүрлүүшкүннүг ажылдан турар. Мал ажылын улам хөгжүдер, ооң продуктулуун бедидер херекке кедээ партия организациялары, коммунистер мурнакчы рольду ойнаар ужурлуг. Коммунистернин колхоз бүдүрүлгезинге авангардтыг ролюн бедидеринге фермаларда, бригадаларда партия бөлүктери кол черни эзлээр.

СЭКП Уставынга дүүштүр партияның Бай-Тайга организациязы районнун дөрт колхозтарының мал фермаларында 6 партия бөлүктериң тургускан.

Районнуң чамдык колхозтарының мал фермаларында партия бөлүктери боттарының организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарын сөөлгү үеде эзлээн экижиткен, мал ажылында коммунистернин ролю бедээн. Чижээ, Сталин аттыг колхозта партия эге организациязы (секретары эш Байысклан) партия бөлүктеринге удуртулганы экижиткен. Колхозтуң бирги хой мал фермазында партия бөлүүнүң (организакчызы эш Араптан) коммунистери идепкейлиг, эки ажылдан турар. Кадарчы коммунистер бо чылын төрүүр хойларындан алза чогуур хураганнарны бүрүн алган болгаш эки доруктуруп эгелээн. Хой кадарчылары коммунистер болгаш еске-даа кадарчылар хойга чиртир көк сула тарылгазын боттары кылган, кыштаглар чанында чурталга бажыннары тулар ыяш материалдарын белеткеп алгылаан. Коммунистернин инициативазыбиле кадарчы бүрүзү бо чылын боттарының ажаан турары малынга четчир санныг чем-суурну белеткээр дугайында бот хүлээлгелерни алган.

Кадарчылар боттарының аразында туустус социалистиг чарыштыг салган, ооң күүседезин 5—7 хонгаш-ла партия бөлүүнүн бүдүрүлге хураларынга үндүрүп турар. Ол колхозтуң сүт-бараан фермазында партия бөлүүнүн коммунистери база эки ажылдан турарлар. Коммунист эш Белектиң эгелекчи саналы-биле фермада инектерни бызаларындан чарыш саарын практикалаанының түңнелинде сүт алыышкынны көвүдээн, бызаларның дентилдези эки.

Фермаларда партия бөлүктеринде коммунистернин болгаш партия кежигүү эвес активтернин күжү-биле малчыннар ортузунда политик-массалыг ажылды экижиткен. Сталин аттыг колхозтуң хой фермазында эш Араптан, сүт-бараан фермазында эш Шыырап, Молотов аттыг колхозта сүт-бараан фермазында эш Назыты улурткан партия бөлүктери шыырак билиглиг коммунистерни болгаш комсомолчуларны агитаторлар кылдыр томуйлаан, ыыткыр номчулгаларны, беседаларны үргүлчү чорудуп, агит-хуудустарны үндүрүп турар.

Ооң-биле кады районнуң колхозтарында, мал фермаларында чамдык партия бөлүктери боттарының ажылын ам-даа кошкак чорудуп турар. Чижээ,- Молотов аттыг колхозта партия организациязының бюрозу партия бөлүктерин багай удуртуп келген. Ооң уламындан Кара-Хөлде мал ажылында партия бөлүү кончуг четпес ажылдыг, ында коммунистер мурнакчы ролюн көргүспейн турар. Партия бөлүүнүн организакчызы эш Айылдаа чүгле сонгутурган боордан башка, чүү-даа кылбаан. Малчыннар ортузунга партияның политиктиг, организакчы ажылы чорбаан. Кадарчылар бот хүлээлгелер албаан, чарыш организастатынмаан. Ында өшкү кадарчызы коммунист Чыргал 12 анайларның чидириин болдурган.

«Типделге» колхозта мал ажылында партия бөлүүнүн организакчызы эш Барба кадарчыларга безин барбайн, бодунуң бөлүүнде хамааржып турар коммунистер болгаш өскелер-даа канчаар ажылдан турарын билбес. Малчыннарның бүдүрүлге хуралдары болбайн турар. Малчыннарның ортузунга мурнакчы дуржулганы нептеретпейн, зоотехниктиг билиглер пропагандазын кошкак чорудуп турар.

Партия бөлүктериниң ажылының челиишкини партия эге организацияларының талазындан хүн-бүрү удуртулгадан, практиктиг дузаламчы көргүзеринден хамааржыр. Молотов аттыг болгаш «Типделге» колхозтарда партия организациялары бо талазы-биле шүшпеп ажылдап турарын демдеглээр херек.

Фермаларда партия бөлүктериниң ажылын, колхоз бүдүрүлгезинге оларның ролюн бедидер төлээде, партия организациялары, оларның бюролары партия бөлүктериниң хуралдарын доктаамал эрттирер, оларның ажыл дуржулгазын солуштурар, инициативчи эгелээшкиннерни деткир, частырыгларны доп-дораан эдер ужурлуг. Бо бүгүнү боттандырар болза, бистиң партия бөлүктеривис СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг күүседеринге улуг салыышкынны кылыр.

Х. ДОРЖУ.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң организасекилдизиниң эргелекчизи.

Башкы институдунда

Кызылдың Күрүнеиң башкы институдунда экзаменнер чедиишкиниг чоруп турар. Институттуң бо чылын доозукчулары болур ийиги курстарның студентилери 130 кижи күрүне экзаменнерин тудуп турарлар.

Тыва дыл болгаш литература факультединдеи Алдын-оол, Эргил-оол, Комбуй-оол олар тыва дылдың болгаш литератураның экзаменнерин кончуг эки демдектерге дужааганнар. Ол ышкаш орус дылдың болгаш литератураның, физика-математиканың факультеттериндеи Васильева, Скрипальщикова, Дамдынчап, Вайдаман Антонина, Овчаренко, Сахно болгаш өскелер-даа экзаменнерни чедиишкиниг дужаан турарлар.

Институттуң бирги курсчуларындан тыва дыл болгаш литература факультединиң студентилери Балган, Достай, Сат Өшкү-Саар, Кима болгаш өске-даа студентилер чүгле кончуг эки демдекке дужаан турарлар.

Д. СЮНДЮП.

ЛИТЕРАТУРА БУЛУҢУ

Салчак ТАМБА

Чаа шүлүктер

БИСТИҢ ЧЕРГЕ

Каа-Хемге — бистиң черге
Карачангыс чораан кижи
Катап база келиксей бээр,
Харын аңаа чурттаксай бээр:
Өвүр чарык мээстери
Өшкү, хойнуң ораны чер,
Шынаа, дүңгээ ары чартыы
Чылгы, инек одары чер;
Талыгырже чаты берген
Тараалаң бай шөлдер ында,
Сайгылгаанны хөделдирер
Шакпын, терең хемнер ында,
Кожа-кожа дистинишкен
Кода-суурлар эзлеп чурттаан
Аныяк, кырган хамык чону
Аалчызынга эзлдек улус,—
Ынчангаштын, бистиң черге
Ынакшын чурттаар кижи-ле хөй.

ОЙНАП ӨСКЕН ҮЕМ ЫНДЫГ

Чугай ышкаш, аккыр порну
Чуургаш, туткан ойнаараамны,
Сайныңдажын кажылгалаш,
Салып алган сайзанзамны.
Уруг чаштың ойну дишкеш,
Улуг улус тоовас чораан.
Авам бисти өгден кый дээр:
«Аъш-чем сооду, чаныр келгер».
Ачам база бисти шоодар:
«Алдынчылар, дүктеп алгар».
Оштан хемге эдер казып
Ойнап өскен үем ындыг.

КАДЫ ЧУРТТАП ЧОРУЙ БАРГАН

Чүректери ынакшылдан
Чүмү-биле долган чорда,
Оол-даа, кыс-даа күзел-соруун
Ол-ла дораан ажытпаннар.
Шолук эвес, биче сеткил
Шоолуг-даа моондак болбаан:
Хандыр билчин танышканнар
Кады чурттап чоруй барган.
Идегелдиг найыралдан
Ийи чүрек тудушканда,
Оолдун, кыстың чолун-кежиин
Оңмас чечек каастап чоруур.
Өргээн сөзүм черге дүшпейн,
Өргүн чонга аян тутсун,
Ынакшылдың одун кыпсыр,
Ыры болуп хуула берзин!

СААНЧЫЛАР

Чодураның чечектери
Чоржак, аккыр салбакталган
Улуг-Хемниң эриин каастаан
Уулза болуп частып орлар.
Ферманың бажыннары
Бедик кырлаң оргаларлыг,
Ханаларын чугайлап каан
Кажаалары соңгаларлыг.
Баяаттарның артык өөнге
Паштанчылап түреп чораан
Белек кадай бөгүн ында
Фермада — эргелекчи.
Чайырлыг ак хуунар туткан
Саанчылар ырлашпышаан,
Кажаалында инектерин саан,
Халат кеткеш, чоруп турган.
Саггаан сүт-даа арбын келди,
Савазыраап турар чорду.
Куткан саржаг эдек болду
Хуунар шуут-ла шыгырт долу...
Аъттангаштың үнеримде
Саанчылар хөглүг үдээн.
Ак хеп кеткен бир-ле уруг
Чаңнай азрак, холум туткан.

Сяо САНЬ

Кыдат шүлүкчү

ХУРАЛ

Ону черле кыдат кижи бижээн боор деп
Овечкиниң чүүлүн номчаап, бодап ордум.
«Бир-ле хурал дугайында» бижип кааны,
Биске база хамааржы бээр чүве-ле-дир!
Ындыг чорук бистиң мында, Кыдатта-даа,
Ында-хаая, хугбайыраан, тургулаар-дыр.
Чүгле үш шак дургузунда илеткелчи
Чүзүн-баазын он муң сөстү номчуптуп боор!
Залда орган дыннакчылар эзеп-хериин,
Саалаан дерин чоттунгулап олурда-ла,
Саат чок номчаан илеткелчи доктааш дивес...
Залда улус боттары-ла «хуралдаалап»:
Чалгааракаан кожазынче эжи эккеш,
Аар-саар ижин айытказаштын кириведер;
Ары өөнде үрүлээшсиг шимээн дендээр;
Оон туржук чамдыктары чындыраштың,
Согаңайныр орза-орза, хаарыктай бээр.
Ону демги илеткелчи эскербейн баар,
Соксайын ай, хей-дир ой деп боданмас-даа.
Адак соонда илеткели доосту бөөрге,
Хуралдаанын даргазы-даа аажок өөрүүр.
Адыш часкап хөөннүг-хөөнчок пит-пыт дээрге,
Куш дүн дүжеп удааннар-даа оттуп келир.
Ынчан дарга, чуруму ол, президиумнуң
Столунуң артындан-на туруп келгеш,
Санал-онал бээр-дир деп чарлап каарга,
Залда улус он-даа минут ыыт чок орар,
Эскербээнзиг чүс-чүс карак олче кайгаар.
Элээн болгаш, дарга дилээн катап нагыыр:
«Дидим-дидим саналдаар-дыр? Чеве, эштер!»
Дилээрге-даа — залда ыыт чок, ыржым-на баар.
Оон ам канчаар, хурал болур санында-ла
«Болган болза» немеп тургаш, үе чылдым.
Бо-ла санал бээрлериниң адын адап,
Олуттарны одуртур-ла онаап кирер.
Олар чү боор, индирдиве үнүп келгеш:
Илеткелди эренгейинде деткип тур бис.
Илеткелде сорулгалар чүүлдүг-ле-дир,
Онза тода, билдингир-дир» дижип каардар
Доосту берген илеткелдиң дараазында
(Таарыштыр, баш удур белеткеп каан)
Доктаал хүлээп алыр апаар, ужур ындыг.
Дарга тургаш хурал ортта ону номчуур.
Боданардан! Хүннүң кезии аваа эрткен!
Боттуг чүү чугаалажып, шиитпирлээн бис
Хоомай болза, даарта база хуралдапкай,
Хомудааштың чоорул, але, аъы чүл мон?
Хуралдаары — активчиниң хүлээлгези!
Кыдат чурттун активчизи үргүлчү-ле
Хуралдарга канналыр! дээр чугаа бар-дыр,
Хынап көрээл, ынча дээрге шын бе, ыынчаш?
Куруг хоозун чалчыраашкын тудуп читтеи
Ол дег, ындыг хуралдарга чоргулаан бис.
Олар бисти ажыктыг-даа, херектиг-даа
Ажылдаардан (дидим сөглээл!) чартыктыр...
Аваа-ла хей, ёзу сагаан хуралдарже
Оваарып көөр ойу келген эвес ирги?

Орус дылдан хостуг очулга Ю. КЮНЗЕГЕШ

Олег СУВАКПИТ

ДАМЫРАК

Кызыл-Хавак үстүү чарыы мугулдурда
Кыланнашкан шил дег өнгүр дамырак бар.
Кыжын — доңмас, чайын — соолбас, кезээде-ле
Кыңгырадыр, даштар дамчып, ойнап чыдар
Оруун — узун, өөрүшкүннүң маңы ол бе?
Огородче сиинккенин ишчин ол бе?
Чалгыг немээн шапкын суундан оттар кыпкан
Сагыжының хеределгеен чыыры ол бе?
Бертен сенче эккештиң көрну бердим —
Мени уткып, сайлыкталып бырлаңнадым.
Эриин каастаан эрээн шокар чечектерин
Эжим кыстың хеви ышкаш сагындырды.
Албан ужун база катап чарлыр-дыр бис:
А сен мени, көрүнчүк дег, чуруп алдың.
Сеткилимниң ынакшылын билзектенген
Сенден мени чү-даа чүве балай шаппас!
Душтуум уруг суглап аар дээш база эккеш,
Тураскаалга артырып каан чуруум көргеш,
Чадаана хем күжүн деткээн дамырак сээ
Чалыы мнаам ажыы-биле сеглеп берзин!

Юрий КЮНЗЕГЕШ

ИЙИ ШҮЛҮК

1. БАШТАЙГЫ СБОР СӨӨЛҮНДЕ (1942 ЧЫЛДА)

Чап-чаа баглаан галстуумну
Салгын суйбап, чаптап турду.
Бузулган дош даажын дыннаап,
Фронтуну бодап келдим.
Үгер-бооларны диңмителген
Дайын шөлү ырак турду.
Дайзыннарга удур тулчур
Үем элек—чаш оол турдум,
Ынчалза-даа, Совет чуртка
Ынакшылды кым-даа болза,
Ханын төкпейн, четче сөглээр
Харык чогун билип турдум.
Соңгалары от чок-даа бол,
Моортан безин чырытқылыг
Москваның маадыр арнын
Сорук кирип, көрүп турдум.
Бир-ле дугаар багланганым
Пионержи кызыл галстуум:
— Чурттуң чолун харылам!—деп,
Чугаалады, дыңнап турдум!

2. ЫРЫГА СҮМЕ

Чараш кыстың шырай арнын,
Часкы шагның өңүр чечээн
Четче, тода чуруп келир
Чечен ырым, канчаг бардын?
«Үргүлчү-ле йерээл салыр —
Үнелевес, талаар сен» дээш
Аныяк оол — шүлүкчүдеи
Арай ояк апардың бе?
Канчаг ындыг болган чоор оо?
Чаныыма кел, чугаалажыыл.
Канчалдыр-даа бодаарымга,
Чазып турар ышкаш-тыр сен
Кыйгы, лозунг, өней ыры
Кожанчыныың лимбизинге
Кожа, денге дыңналырын
Кымнар, кажан буруу дээнин?
Кайгамчыктыг төрээн чурттун.
Улуг чонуң негээр болза,
Карачаңгыс одуруглуг
Угулга-даа болдан, ырым!
1955, май.

Социалистиг күрүненің Агаар Флоду

Совет Эвилелинің Агаар Флодунуң Хүнү—бүгү совет улустуң болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң чаңчыл болган байырлалы, бистиң ужар-чүүлүвүстүң, адачурт техниказының болгаш үлетпүрүнүн чедип алышкыннарының, ужар-чүүл эртеминиң ажылдакчыларының чедип алышкыннарының бүгү улус көрүлдези.

Бо чылын ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң Хүнүн чурттуң ажыл-агый болгаш культура амыдыралының бүгү адырларында совет улустуң чедип алган чаа чедиишкиннериниң байдалында демдеглеп турар. Ажылчын аңгы болгаш колхозчу тараачыннар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, боттарының маадырлыг күш-ажылы-биле бистин ынак Төрээн чуртувустуң байлаан болгаш күчүзүн көвүдедип турар.

Турбузукчу тайбың күш-ажыл-биле иштилген совет кижилер ооң-биле кады чурттуң камгаланыр аргазын улам ынай бедидер дугайында соксаал чок сагыш салыышкынын илередип, ужар-чүүлүү хөгжүдеринче кайгамчык улуг кичээнгейни салып турар.

Алдарлыг төөгүлүг, эрес-маадырлыг алдарлыг чаңчылдарлыг бодунуң ужар-чүүлү дээш чоргаарланырының бүгү барымдаалары Совет Эвилелинің ажылчы чоннарында бар.

Россия—ужар-чүүлдүң төрээн чуртту. Орустуң болгаш делегейниң ужар-чүүл эртеминиң үндезин салыкчылары—улуг орус эртемденнер Ломоносов, Менделеев, Циолковский болгаш Жуковский олар болган. 1882 чылда сураглыг орус эртемден болгаш чогаадыкчы А. Ф. Можайский делегейге бир-ле дугаарында самолётту туткан болгаш ооң шенелдезин чоруткан. Орус чогаадыкчы С. С. Неждановский планерни делегейге эн-не баштай тургускан болгаш шенээн, а Д. П. Григорович — баштайгы гидросамолётту—ужар хемени тургускан. Ужар-чүүл херээнің баштайгы мастерлери база Россияга төрүүнген. Ужудукчуларчаартыкчылар П. Н. Нестеров, К. К. Арцеулов болгаш ооң-даа өске хей-хей кижилер шылгарангай эрес-маадырлыг чоруктары-биле бистиң Төрээн чуртувусту алдаржытканнар. Нестеров тергин ужудуушкуннуң эгезин салган болгаш агаарга онза керуштуг тырыкланыышкынны делегейге бир-ле дугаарында күүсеткен.

Ынчалзажок ужар-чүүлдүң улуг ажыдыышкыннарының болгаш чогаадылгаларының төрээн чурту болуп турган хаанныг Россия ада-чурттуң ужар-чүүлүн тургузуп шыдаваан. Ооң чылдагааны болза чуртту экономика болгаш политика талазы-биле хожудангай чоруу, даштыкы каниталдан хамаарылгалыы болуп турган. Бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарынга долу хосталганы берген чүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязының типделгези ада-чурттуң эртеминиң болгаш техниказының хөгжүдезинге бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузуп, ужар-чүүлүн болгаш агаарга эштишкиннің хөгжүдезинге чаа, совет үени, эңне чырытқыланчак болгаш чаагай үре-түнелдиг үени ажыткан.

Күчүлүг совет ужар-чүүлү тургускаңы болгаш хөгжүткени Коммунистиг партия-биле, Совет күрүненің гениалдыг үндезилекчизи В. И. Лениниң болгаш ооң херээнин уламчылакчызы—И. В. Сталиниың аттары-биле чарылбас холбаалыг.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планнары, чуртту индустриализастаарының политиказы совет Агаар Флодун тургузарынга шиитпирлиг рольлу ойнаан. Коммунистиг партияга баштаткан талантылыг болгаш күш-ажылга ынакшылыг совет улус болунун металлургиязын, машина тудуушкунун, мотор тудуушкунун тургузуп, ужар-чүүл үлетпүрүнүн өзүлдезинге суурну салган. Совет улус ужар-чүүл заводтарын тургузуп, эртем институттарын, өөредилге черлерин организастап инженерлернин, техниктернин, ужудукчуларның кадрларын белеткээн.

Совет Эвилели Ада-чурт дайынының ырак мурнунда-ла ужар-чүүлдүң улуг күрүнезин апарган. Ийиги беш чылда-ла бистиң агаар күштеривис ол үеним дөрт моторлуг күчүлүг бомбардировщиктерлиг, дүрген ужар ийи моторлуг самолёттарлыг, пушкаларлыг, шүүрегдекчилерлиг болу берген. Коргуш чок, билдилиг совет ужудукчулар ужудуушкуннарның үргүлчүлелдиниң, ыракшылдыының болгаш бединиң талазы-биле делегей рекордтарының даңзызында 168 рекордтарның 62-зин кирп бижитирген. Москвадан Сонгу полюс таварты АКШ чедир Чкаловтун болгаш Громовтуң экипажтарының каяа-даа хонмайн кежир ушканы бүгү делегейге билдингир.

Фашистиг авантюристер ССРЭ-ге удур дайынны эгелевишаан, бистиң ужар-чүүл үлетпүрүвүстү чыскаалдан дүрген үндүрерин, Совет Армияның агаар күчүзүн чок кылырын бодап турганнар. Гитлержилерниң ол кордалдары, оларның өске-даа хей-хей кордалдары ышкаш база-ла бууран дүшкен.

Партияның болгаш күрүненің кайгамчык улуг организакчы ажылы шериг бүдүрүлгезинин туруп көрбээн кедүрлүүшкүнүн хандырган. Ооң ачызында дайынчы техниканың талазы-биле немецтерниң сан талазы-биле ажыр турган чоруун үзүткаар деп дайын үеэнинің эң чугула сорулгазы чедиишкиниг шиитпирлетинген. Дайынның чүгле сөөлгү үш чылдарының дургузунда бистиң заводтарывыс чыл бүрү 40.000 чедир самолёттарны бүдүрүп үндүрүп турган.

Шериглернин өске хевирлери-биле — чадаг шериг-биле, артиллерия-биле, танкалар-биле болгаш шериг-агаар күштери-биле дайынчы ёзу-биле сырый демнежип алгаш, совет ужудукчулар дайынының дириг күжүнге болгаш техниказынга өлүмнүг согуушкуннарны таварыштырган. Москва, Сталинград чоогунга, Кубаньга болгаш Курск эзтиээнге, Украинага, Белоруссияга болган тулчуушкуннарга, Берлин дээш төөгүлүг тулчуушкунга, Чөөн-чүкке японнарның Квантун армиязын чылча шавар талазы-биле тулчуушкуннарга совет ужар-чүүл онза улуг чедиишкиннерни чедип алган. Мактатынган немец ужар-чүүлү чылча шапканының төөгүлүг ачы-хавыязы харын аңаа, бистиң бүгү Чепсектиг Күштеривиске онаажып турар. Дайынның сөөлгү үш чылдарының дургузунда гитлержи Германияның тутканы 80 муң самолёттарның иштинден 75 муң самолёттарны совет-герман фронтузунга узуткаанының фактызын сактырга-ла четчир.

Совет чазак бодунун азирлериниң ачы-хавыязын бедии-биле үнелээн. 200 муң ажыг авиаторларны Совет Эвилелинің орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан, 2.119 кижиге Совт Эвилелинин Маадыры атты тывыскан. Алдаржаан 63 ужудукчуларга ол хүндүлүг атты ийи дапкыр тывыскан, а шылгарангай ийи ужудукчу—Александр Иванович Покрышкин биле Иван Никитич Кожедуб—«Алдын сылдыс» медаль-биле үш дапкыр шаңнатырганнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга Совет Эвилелинин типделгези гениалдыг Лениниң турбузуканы социалистиг күрүненің болгаш ооң Чепсектиг Күштериниң типделгезинче бүгүзүнүн дугайын херечилеп турар.

Капиталистиг тургузугдан совет иштилел болгаш күрүне тургузуунун артык күштүү дайын чылдарында чырытқыландыр көзүлген, ынчаарга ол чорук дайын сөөлүндеги үеде чаа күш-биле илерээн. Коммунистиг партияның удуртканы бистиң улузувус дайынны типделгелиг доосканы бодунун ажыл-агыйын катап тургузар болгаш улам ынай хөгжүдер дээш могаг чок күш-биле киришкен болгаш экономиканың база культураның бүгү адырларынга чаа күчүлүг кедүрлүүшкүнү чедип алган.

Бистиң чуртувустуң ажыл-агыйы дүрген темпилер-биле хөгжүп турар. Бешки беш чылдың планы бо чылын чедиишкиниг дооступ турар. Үлетпүр хөгжүдезинде дайын мурнундагы деңнелди хей катап ажырган. Аар индустрия, машина тудуушкуну, нефть үлетпүрү чайгылыш чокка өзүп, күчүлүг электростанциялар туттунуп турар. Социалистиг кедээ ажылагый улам ынайгы кедүрлүүшкүнүн оруу-биле чоруп олурар, ооң ажыл-ишчилери бүгү улус-биле кады партияның болгаш чазактың салганы эң улуг сорулгаларны шиитпирлеп турар.

Совет Эвилели тайбыныы камгалаарының болгаш быжыглаарының политиказын чайгылыш чок шыны-биле чорудуп, улустар аразының кады ажылдажылгазы болгаш бүгү чурттар-биле ажыл-ишчи харылзааларны хөгжүдер дээш демисежип турар. Ынчаарга АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери баштаан агрессчи империалистиг күштер ССРЭ-ге болгаш улус демократиялының чуртларына удур чаа дайын белеткелин ажыы-биле чорудуп турар. Олар атомнуг коргулуушкунну чорудуп, боо-чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп, Европада болгаш Азияда хей санныг шериг базаларын тудуп турар.

Совет кижилер бодунун төрээн чазаанын тайбынга ынакшылдыг чөпүү политиказын деткип, коммунистиг иштилелдің өңдүр чаагай тудуун тургуспушаан, ССРЭ-ниң камгаланыр аргазын улам ынай быжыглаар дугайында соксаал чок сагыш салыышкынын илередип турар. Совет Армияның болгаш ам чогум-на бо үеним дүрген ужудуушкуннуг реактивтиг самолёттары-биле, эң чаа боо-чепсектер-биле болгаш дериг-херексел-биле чепсеглетинген ооң чарылбас кезии—ужар-чүүлдүң техниктиг күчүзү чыл тудум өзүп турар. Бистиң чуртувустуң ужар-чүүлүнүн шылгарангай конструкторлары болгаш самолёт тудукчулары А. Н. Туполев, В. М. Мясищев, А. И. Микоян, С. В. Илюшин, А. С. Яковлев, С. А. Лавочкин, А. М. Люлька, В. А. Добрынин, В. Я. Климов, Н. Д. Кузнецов болгаш ооң-даа өске хей-хей кижилер чаа улам-на болбаазырангай машиналарны тургузар дээш чедиишкиниг ажылдан үргүлчүлеп турар.

Алдарлыг совет ужудукчулар соксаал чок сайзырап турар техниканы чедиишкиниг шиңгээдип албышаан, байдалын нарын үелериндe боттарының сорулгаларын шиитпирлээр, эң дүрген болгаш эң бедик ужар арганы алган. ССРЭ-ниң Шериг-Агаар Күштеринде мурнакчы экипажтарның болгаш кезектеринің саны хүн тудум өзүп, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдің тергиннерінің саны көвүдеп, агаар дайынчыларының мергежилиг бедип турар.

Чуруттуң улус ажыл-агыйының негелделерин хандырып турар бистиң хамаалы ужар-чүүлүвүс база эң улуг чедиишкиннерни чедип алган. Чурт иштинин болгаш улустар аразының агаар-биле аргыжылга шугумнарының оруктары чыл тудум көвүдеп турар. Хамааты ужар-чүүл флодунуң чүүк саарылгазы дайын соонда хей катап өскен.

Совет ужар-чүүлдүң дугайында бүгү улустуң сагыш салыышкынының чырытқыланчак илерели ДОСААФ-тың ажылы болуп турар. Хей санныг аэроклубтарда ужар-чүүлдүң спортчу кадрларының белеткелин чорудуп турар, планер болгаш парашют спорту массалыг апарган.

ССРЭ-ниң Агаар Флодунуң чедиишкиннери кайгамчык улуг. Ынчалзажок сагыш амыр болгаш бот оожургалдыг сагыш сеткил совет кижилерге канчаг-даа таарышпас. Доктаамал дайынчы белен турарын, бистиң Төрээн чуртувустуң тайбынның болгаш айыыл чок чоруун серемчилеп, камгалаарын амгы үеним байдалы биске хүлээдип турар.

Бүгү улустуң кичээнгейи-биле болгаш сагыш салыышкыны-биле бүргетинген, Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый каттышкан бистиң алдарлыг азирлеривис боттарының ажылынга болгаш дайынчы өөредилгезинге улам-на чаа-чаа чедиишкиннерни хүн-бүрү чаалап ап турар. Шериг-Агаар Флоду ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң шериглериниң бүгү хевирлери-биле кады Совет Эвилелинин күрүне эрге-ажыктарының, совет улустуң тайбын, тургузукчу күш-ажылының идегелдиг камгалакчызы болуп келген, болуп турар болгаш болурдаа.

Ужар-чүүлдүң гвардия генерал-лейтенантызы **Г. ЧУЧЕВ.**

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир

(Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының область чөвүлел хуралындан)

СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң чыылдырганы областың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының область чөвүлел хуралы болуп эрткен.

Чөвүлел хуралды СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **С. К. Тока** ажыткан. Аңаа «Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дугайында» СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин областың колхозтарының болгаш совхозтарының күүседип турар байдалының дугайында ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы эш **Козленко** илеткел кылган.

Областың ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның сөөлгү Пленумнарының болгаш январь Пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, областың колхозтарының, совхозтарының болгаш МТС-териниң ажылдакчылары-биле кады көдээ ажыл-агыйны, эң ылаңгыя ниитиниң мал ажылын хөгжүдер талазы-биле чамдык чедишкиннерлиг болган деп, эш Козленко бодунуң илеткелинге чугаалаан. Илеткелчи оон ынай моон адаанда түүлдерни демдеглээн: 1954 чылда тарылга шөлүнүң планы ажыр күүсетинген, 50 муң гектар кур болгаш куруккан черлер андартынган, районнарның хөй кезии эки дүжүттү өстүрүп, ажаап алган. 1954 чылда чүгле колхозтарның ниитиниң малының баш саны планындан 86 муң ажыг, оон иштинде мыйыстыг бода малдың баш саны — 13,2 хуу, инектериниң —25,5 хуу, хойларының — 26 хуу, өшкүлериниң —10,3 хуу, хаваннарның — 8,9 хуу, чылгының—7,9 хуу өскен. 1953 чылдыындан 1954 чылда 517 муң пуд хөй тараа, 92,5 муң пуд эт, 86,8 муң пуд süт, 78 муң 200 килограмм хөй дүк дужаатынган. Областың колхозчулары болгаш механизаторлары часкы ховуу ажылдарын эллээн чедишкинниг доосканы. Колхозтар 1955 чылда тарылга планын 111,7 хуу күүсеткен, чазын чажар культуроларны эрткен чылдыындан 18,8 муң гектар, оон иштинде кызылтасты 6,5 муң гектарны хөйүү тараан. Областа 5 муң 500 гектар кукуруза тарытынган. Сорулга болза, тарылгаларның, ылаңгыя кукурузаның чайгы ажаалдазын эки организастаары болур. Оларның чогуур үезинде суггарылгазын болгаш сайзырадылгазын чорудуп тургаш, бо чылын бүгү колхозтар, совхозтар бедик дүжүттү чедип алыр ужурлуг.

Мал ажылының продуктузунга өртек бедээни-биле областың колхозтары 1953 чылда алдынган 14 миллион рубль орулганың орнунга 1955 чылда мал ажылындан 22 миллион рубль орулга алган.

Таңды районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозунуң süт-бараан фермазының саанчылары болгаш ажылдакчылары бо чылын süттүң бедик саалдазын чедип алыр дугайында моон мурнунда боттарының хуралынга хүлээлгелерни албышаан, областың колхозтарының болгаш совхозтарының süт-бараан фермаларының бүгү ажылдакчыларынга кыйгырыг үндүрген. Ол саанчылар инек бүрүзүнден 1500—2000 литр süт саап алыр деп хүлээлге алган. Олар июнь 1-ге чедир 131923 литр азы 1954 чылдыындан 60303 литр хөй süттү саап алган, süт саалдазының планын 84 хуу, күрүнеге süт дужаалдазының планын 45 хуу күүсеткен. Саанчылар инектериниң süткүр продуктузуун көвүдедир дээш саалданы хонукта үш катап чорудуп, ферма ажылдакчылары инектерни чогуур үезинде süттарып, дүнеки одарны организастап, инектерни немелде чем-биле чемгерип, хүндүс одарга саалданы база чорудуп турар. Инектериниң ногаан немелде чеминге хереглээр 20 гектар көктараа, 10 гектар сула, 8 гектар корнеплод тарытынган. Саанчылар, ферма ажылдакчылары инек бүрүзүнүң сагдынган süдүнүң үчёдун тодаргай кылып турар Колхозтуң зоотехниги эш А. Аристова фермада ажылды эжижидип турар. Саанчы эш Т. Шведова инек бүрүзүнден 1104 литр, эш М. Шумова 997 литр, эш Х. Дарыймаа 817 литр süттү саап алган.

Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозунда süттүң ниити саалдазы 65984 литр чедир көвүдээн ийикпе, азы бир азырал инек 645 литр süт берген. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозу 1954 чылдыындан 33 муң литр хөй süттү саап алган. Саанчы эш В. Тюлюш бир инектен-не 866 литр süттү саап ап турар. «Элегес» совхозтуң саанчылары азырал инек бүрүзүнден 1083 литр süттү саап алганнар. Совхоз күрүнеге süт дужаарының чыл планын 73 хуу күүсеткен. Областың колхозтарында болгаш совхозтарында süттүң ниити саалдазы 1955 чылда 78 хуу көвүдээн.

Эки көргүзүглерни чедип ап турар хойжулар бисте эвээш эвес. Кызыл районнуң «Тиилелге» колхозунуң хойжузу эш Анай-оол бо чылын төрээн 375 хоюндан 405 хураганны, эш Бугалдай 443 хоюндан 457 хураганны, Чөөн-Хемчик районда Сталин аттыг колхозтуң хойжузу эш Сат Манзырыкчы 285 хойдан 286 хураганны, «Искра» колхозтуң хойжузу эш Ондар Шаравии 276 хоюндан 303 хураганны менди ажаап алган. Таңды районнуң Жданов аттыг колхозунуң чамдык хойжулары бо чылын 600 иртпин бирээзинден-не 2 килограмм 400 грамм дүктү кыргып алганнар. Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары Бөк-быс, Шарап-оол олар хой бүрүзүнден-не 2 килограмм 100 грамм дүктү кыргып алганнар.

Моон-биле чергелештир мал ажылын хөгжүдериниче чугула сагыш салбайн турар районнарның колхозтарында малдың баш саны өспейн, оон продуктузуу бедивейн турар. Чижээ, Süт-Хөл, Таңды, Каа-Хем районнарның саар инектериниң баш саны эрткен чылдыындан 1,2—1,4 хуу кудулаан. Бай-Тайга районнуң колхозтары сес айларның дургузунда 88 муң 600 литр süттү саап алза-даа, ол-ла үениң дургузунда бир азырал инекке чүгле 61 литр süт онаажып турар.

Сарыг-Сеп МТС (директору эш Пащенко, кол зоотехниги эш Горячева) четчир санныг мал чеми бар турбуже, малдың чемгерилгезин четпес организастап, мал ажылының продуктузуун бедидер талазы-биле бөгай ажылдап турар. Каа-Хем районнуң колхозтарында азырал инек бүрүзү-ле июнь 1-ге чедир чүгле 229 литр süт берген.

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозу майның баштайгы чартыынга чедир 200 тонна силосту мал чеминге ажыглавайн келген, саар инек бүрүзү хонукта чүгле 3 литр süт берип турган. Бир эвес колхозтуң зоотехниги Кол Иван арагалаар чорукту колдатпайн, саар инектериниң силос болгаш өске-даа чемнер-биле чемгерилгезин база ажаалдазын эки организастаан болза, амгы турганынга немей бети-ле дээрге 50 муң литр süттү саап ап болур турган. Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге», Сталин аттыг колхозтарының süт-бараан фермалары бир килограмм саржаг кылырынга эвин эртир хөй 45—50 литр süттү чарыгдап турган, Чөөн-Хемчик районнуң Жданов аттыг колхозу бир килограмм саржаг кылырынга 60 литр, бир литр süт хоюу ажылаарынга 20 литр süт чарыгдап турган. Süттүң чарыгдалы чүге хөй болганыл дизе, ол колхозтуң süт-бараан фермазының ажылдакчылары süт машиназын эки таарыштырып, ажыглап шыдавайн, оон барабанын дадартып, барабанның süт кирер черлери хирленип, дүк-биле долдунуп турганында болур. Хамык ужур süт машиназын чөп ажыглаарында, ону чазып, эптеп, аңаа таварышкан хирни, дүктү үргүлчү аштап арыглаарындан хамааржыр. Саанчылар, ферма ажылдакчылары süт машиназының техниказынга, ону чөп ажыглаарының аргазынга өөренип алыры онза чугула.

Колхозтар бүгү саар инектерни ам-даа бызааларындан чүс хуу чарып саап шыдавайн турар. Улуг-Хем районнуң колхозтары 1302 баш саар инектериниң чүгле 756-зын, Ленин аттыг колхоз 166 саар инээниң 60-ның, Маленков аттыг колхоз 140 инээниң чүгле 40-нин бызааларындан чарып саган.

Дүк кыргылдазын эллээн хөй колхозтар чедимче чок чоруткан. Süт-Хөл районда Жданов аттыг колхоз (зоотехниги эш Мандак, веттехник эш Шагдыржан) дүк кыргылдазын чидириглиг чоруткан, кыргылданы катап чорударга хой бүрүзүнден 300 грамм дүк алган. Сорулга болза, ам кыргытынмаан хойларның болгаш малдарның дүгүн, челин, кудуруун чидириг чокка дон-дораан кыргын алыры болур. Колхозтар, МТС-тер моон соңгаар ийиги эллчегниң кыргылдазын чедишкиннинг чоруткан турар ужурлуг. Дужаатынган дүктү бараанчыдары-биле күрүнеден 60 чүк машиназын колхозтарга тускайлап берген, оон иштинден 40 машина ам шуут алдынган. Колхозтар хойнуң уксазын эжижидер, дүккүр чоруун көвүдедир сорулгага угландыр бо чылын 100 муң хойну нарын дүктүг үрелиг кошкарлар-биле тарын боозадырын организастаар. Көдээ ажыл-агый артельдери хой бүрүзүнден, 3 килограмм, совхозтар бир хойдан-на 4,2 килограмм дүк кыргын алыр сорулганы моон соңгаар чедип алыр ужурлуг.

Малдың продуктузуун онза бедидерибиле ону чайлагларга одарладып семиртирин мал ажылының тускай эртемниглери эки организастаары чугула. Ындыг турбуже, Тес-Хем МТС чайын малды одарладып семиртириниң хөмчеглерин дыка четпес организастап турар. Колхоз бүрүзүнге ниитиниң күш ажылын хөгжүдеринге зооветажылдакчыларның ролю улуг.

Малдың быжыг чем-суурун тургузар дээш мал ажылының тускай эртемниглери шудургу ажылдаары негетинип турар. МТС-тер болгаш колхозтар 2230 гектар сиген кезер чаа черлерни аштап арыглаар болгаш сайзырадып кылыр турган, ол ажылче чаңгыс-даа МТС эгелеп киргээн. Июнь 1-ге чедир МТС-тер боду чоруп сиген кезер 33 машинаның үүгле 10-нун, тракторнуң сиген кезер аскылыг 24 машиназының 7-зин, прицептиг 82 машиналарның 36-зын, силос хээндектээр 51 машинаның 28-зин септеп белеткээн. Чадаана, Бай-Тайга, Бай-Хаак МТС-тер сиген кезилдезиниң белеткелин багай чорудуп турар, ындыг четпестерни доп-дораан чайладыр херек.

Районнар төптеринде мал эмнелгезиниң 14 салбырлары, колхозтарда 88 мал эмнелге участоктары бар. Ында 85 мал эмчилери, 81 зоотехниктер ажылдап турар. Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозта зоотехник эш Нуждина, Süт-Хөл МТС-тиң кол зоотехниги эш Балабай, Чадаана МТС-тиң зоотехниги эш Кудрявцева, Бай-Тайга МТС-тиң кол мал эмчизи эш Деменьев, Каа-Хем районнуң Чыргаландыда мал эмнелге участогунуң эргелекчизи эш К. Анай-оол, Бии-Хем МТС-тиң кол мал эмчизи эш Миносян, Кызыл-Мажалык МТС-тиң улуг мал эмчизи эш Гондин олар эки ажылдап, чоннуң ортузунга авторитеттиг болуп турар. Колхозтарда мал ажылының тускай эртемниглери оларның үлегер-чижээн эдерер ужурлуг. Боттарының хүлээлгезин озал-салгаа күүседип, арагалаар чорукка хандып турар Чаа-Хөл МТС-тиң кол зоотехниги Келазев, зоотехник Бельчит, мал эмчизи Санчат олар боттарының четпестерин миннир херек.

Зооветеринария ажылдакчыларының сорулгазы болза, колхоз бүрүзүнге süттүг инектериниң баш санын көвүдедир дээш мыйыстыг бода малдың уксаа аразының хайнактаашкының чорудары, süт саалдазының мурнакчы дуржулгазын артель бүрүзүнге нептередири болур. Колхозтар бо чылын 8 муң баш мыйыстыг бода малды, 60 муң баш хойну тускай одарладып семиртир болгаш 3000 баш хаванны азыраан семиртир. Ферма бүрүзүнге дүнеки одарны организастаар херек. Малчыннар, зооветажылдакчылар одарларны бөлүк-бөлүк үскеш, аңаа малды организастыг одарладырын хандырар.

Артель бүрүзүнге нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларның бөлүүн турган болгаш мериное кошкарлар-биле түс черниң хоюн тарын боозадыр. Куш ферма бүрүзү 1000-дан эвээш эвес төрүүр дагааларгыг турары чугула. Кукурузаның баштарындан болгаш уннарындан силостаашкын кылыр силос траншейлериниң, онгарларының капитал тудуунче МТС, колхоз бүрүзү доп-дораан эгелеп кирген турар. Одарларда малчыннар чурттаар оран-суурларны четчирибиле тударын болгаш дерип турган турган.

Илеткел соонда санал шүүмчүлел калбарган. Сарыг-Сеп МТС-тиң директору эш Пащенко санал берген. Оон чугаалааны болза: эрткен чылдың октябрьдан бээр бо чылдың июнь 1-те чедир мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планы 104,8 хуу күүсетинзе-даа, ол-ла үеде Каа-Хем районга саар инектериниң баш санын өстүрериниң планы күүсетинмээн. МТС-тиң зоотехниктериниң болгаш мал эмчилериниң кошкак ажылдаанылыбиле инектерни кызыраар чоруу ам-даа узуткатынмаан. Районда малдың продуктузуг чоруу куду деңнелде. Малдың баш санын өстүрери-биле чергелештир оон продуктузуун бедидериниче МТС-тиң тускай эртемниглери ам бо үеде онза кичээнгейин угландырган.

Бүгү колхозтарда мал чеми чымчады хайындырар тускай савалар бар. Фермаларны механизастаар талазы-биле монтаж бригадазы колхозтарда доктаамал ажылдап чоруп турар. «Октябрь 30 чылы», «Октябрь 14 чылы» колхозтарда аскылыг оруктарның тудуу болгаш автосуггарыгларның монтажы доозулган. Бо чылын тараның ниити чыылдазының 40 хуузун мал ажылынга тускайлап үзер бис. 460 гектар кукуруза дөрбелчиниуяланчак арга-биле тарытынган. Ногаан немелде чемге хереглээр кукуруза тарылгазын МТС болгаш колхозтар амдыгаа чедир чорудуп келген, 175 гектар картофель, 87 гектар корнеплодту, мал чеми бахча культураларны, 625 гектар чаңгыс чылда үнер сигенни; сула, арбай дээн ышкаш мал чеми культураларны 1608 гектарны тарыыр тургаш, 1880 гектарны тараан. МТС мал чемнерин белеткээринге ажылдаар 16 тракторларны тускайлап тургускан, силос культураларын кезеринге «Коммунар» деп комбайнны таарыштыр дерип ап турар. Силос хээндектээр машиналарның септелгези дооступ турар. Машина-трактор станциязының зооветажылдакчылары малдың баш санын өстүрер, продуктузуун бедидер дээш шиитпирлиг ажылдаар херек.

Süт-Хөл МТС-тиң кол зоотехниги эш **Балабайның** чугаалааны болза, районнуң колхозтары малдың баш санын өстүрериниң планын күүседип турар. Колхозтар малдың кышкы, часкы ажаалдазын эллээн эки чорутканындан оон хорамчазы кончуг эвээш болган, шээр малдың чаш төлү менди ажаап алдынган. Калинин аттыг колхозтуң хойжузу эш О. Сүгежик чыл бүрүде хойларны менди ажаап, оларның хураганнарын чидириг чокка ап турар. Жданов аттыг колхозтуң хойжузу Ондар Сандан-оол ажаап турар хоюн менди кыш ажырган болгаш 140 баш төрээн хойдан 152 хураганы камгалап алган. Ол ышкаш малдың чаш төлүн бүрүн камгалап ап турар малчыннар өске-даа колхозтарда эвээш эвес. Оон ынай инектериниң süткүрүн, хойларның дүккүрүн көвүдедир дугайында МТС-тиң, колхозтарның зооветеринария ажылдакчыларының сорулгаларын болгаш мал ажылында улуг четпестерни чайладырының аргаларын эш Балабай демдеглээн.

«ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң директору эш **Евсюков** санал бергеш, совхозтуң ажылында четпестерни миннип демдеглевишаан, ону чайладыр дугайында чугаалаан. Совхозтуң малчыннары малдың süткүр, дүккүр, эштикир чоруун көвүдедир дээш, эш Огневаның удуртkан бригадазы 34 гектар кукурузаның гектар бүрүзүнден 300 центнер ногаан үнүштүн, ол ышкаш эш О. Биче-оолдуң бригадазы 18 гектар кукурузаның гектар бүрүзүнден 320 центнер ногаан үнүштүн эки дүжүдүн өстүрер дээш хүлээлгелер алган.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң зоотехниги эш **Тур** ол колхоз янзы-бүрү хөй адырларлыг ажылагый болуп турарын, чыл келген тудуна ниитиниң малының баш саны өзүп, оон продуктулуу бедип, тарылга шөлү калбарып, көдээ ажыл-агый культураларының ниити чыылдазы көвүдеп турарын бодунуң саналынга чугаалаан. Ниитиниң мал ажылының кол черин мыйыстыг бода мал эзлеп, оон ниити баш саны өзүлделиг болуп турар. Инектериниң уксаазын эжижидер, süт продуктулуун бедидер дээш хемчеглерни ап турар, симменталь уксаанын бүдүрүкчү бугаларын садып алган. Саанчылар эрткен чылдыындан бо чылын 33 муң 165 литр хөй süттү саап алган. Артель күрүнеге süт дужаар планын 58 хуу, süт садарын 57 хуу күүсеткен.

Эш **Казакова** («Элегес» совхоз) süт саалдазын бедидер талазы-биле совхоз эллээн ажылдарны чорудуп келген түннелинде, бир азырал инек бүрүзүнден 1954 чылда 1200 литр süттү саап алыр аргалыг болган деп чугаалаан. Бо чылын инектерден süт саалдазы база багай эвес түннелдиг болган, малдың быжыг чем суурун ылап тургузуп, чылыг кажааларны эки белеткеп алыр, одарларны чөп ажыглаар болза, инектер улам-на хөй süттү берип болур деп чүвени практика көргүскен. Мурнуку чылдарга бодаарга совхоз бо чылын төрүүнген бызааларны менди алган.

Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхозунуң хойжузу эш **Ноокай** сес алган, 850 баш хойну менди ажаап, 100 баш хойдан-на 115 баш хураган өстүрүп, хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүк кыргын алыр дугайында алган хүлээлгезин чугаа чокка чедишкиннинг күүседир дээш сорулга салып турарын чугаалаан. Колхоз баштаар чери мал ажылынче ам-даа кошкак сагыш салып турар. Дүк кыргылдазы организас чок чорутунган болгаш чидириглиг болган. Колхозта мал ажылының тускай эртемниглери мал аарыгларынга удур баш бурунгаар хемчеглерни албайн турарындан чамдык малдар аарыгга таваржып турар. Аарыг малдарны доп-дораан эмнээри чугула. Барыын-Хемчик районнуң Ворошилов аттыг колхозунуң зоотехниги эш **Юдина** санал берген. Көдээ ажылагый артелиниң малының продуктулуу дыка куду болуп турарын ол демдеглээн. Оон ужуру чүдел дизе, малдың продуктулуун бедидериниң бүгү болдунар аргалары болгаш хемчеглери өзүлүг боттанмайн турарында. Ам малды одарладып семиртири-биле чайлаглаткан бис. Süт машиназы чөп ажыглатынмайн турарындан саржаг кылырынга дыка хөй süт артыкка чарыгдатынып турган. Мал ажылында четпестерни дарый чайладыры негетинип турар. Область организацияларының удуртукчулары бистиң колхозка барбайн турар.

СЭКП обкомунуң секретары эш **К. Резниченко** бодунуң саналынга көдээ ажыл-агыйның мурнакчы дуржулгазын мал ажылынга нептередип тургаш, малдың продуктулуун дыка бедидип болурунуң курлавырлары болгаш аргалары бисте бар болуп турар дээрзин демдеглээн. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин 2—2 ажыг катап көвүдедирин СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң айытkан хуусаазының ырак бетинде колхозтар, совхозтар күүседип болур ужурлуг. Мурнакчы дуржулганы нептередир дээш көдээ ажыл-агыйның, ылаңгыя мал ажылының тускай эртемниглери боттарының ажылын эде тургузары чугула. Бо чөвүлел хурал мал ажылынга эжижидилгени чедип алыр талазы-биле зооветеринария ажылдакчыларынга чугула идигни бээр. Бир эвес мал ажылының тускай эртемниглери бүгү мурнакчы болгаш депшилгелиг түүлдерни амыдыралга боттандырар дээш өзүлүг организакчылар болур болза, партияның салган сорулгазын чедишкиннинг күүседип болур.

Эш К. Резниченконуң оон ынай демдеглээни болза, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери колхозтарның перспективтиг планнарын чогаадып кылырынга идепкейлиг киржип, кызымак ажылдааннар. Ындыг-даа болза, план күүседир дээш боттуг ажылдаарын оларның чамдыктары үүтүп турары канчап-даа болбас. Мал ажылының тускай эртемниглери колхозчулар-биле кады улуг ажыл чорудар ужурлуг. Малдың баш санының хораар чоруун моон соңгаар болдурбас дээш шиитпирлиг демисежир херек. Эрзин районда 58 баш хаван өлүп хораан чорук-биле канчап-даа эптежип болбас.

Чөвүлел хуралга СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **С. К. Тока** чүве чугаалаан. Чөвүлел хуралдың киржикчилериниң область организацияларының адрезинге кылган шүүмчүлелдерни ол түүлдүгүнүнгеи болгаш ону өөренип көөр деп демдеглээн. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле мал ажылының тускай эртемниглериниң мурнунда практиктиг сорулгаларын эш Тока айытkан. Мал ажылында улуг четпестерни чайладыр дээш зооветеринария ажылдакчылары шиитпирлиг болгаш тодаргай ажылдаары чугула. Чамдык көдээ ажыл-агый артельдериниң фермаларында инектерни одарладып, чемгерип ажаарының болгаш саарының үе-шактарын айытkан расписаниени азып каан турар. Ындыг-даа болза, расписаниелиг ажылдың күүселдезин ында зоотехниктер хынаап көрбейн турар, ол ажылды доктаамал хынаар болгаш үргүлчү башкарар херек. Партияның болгаш чазактың көргүзүп турар улуг дузаламчызынга даянгаш, ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң, оон продуктулуун бедидериниң херээн чедишкиннинг күүседиринче чөвүлел хуралдың киржикчилерин ол кыйгырган.

Австрия-биле күрүне керээзиниң бадылал бижиин ССРЭ-ниң Чазааның кадагалалынга Австрияның дужааганы

1955 чылдың июнь 14-те ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министерствозунга Даштыкы Херектер Министриниң Бирги Оралакчызы А. А. Громыко Австри республиканың ССРЭ-де Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини Н. Бишоффтан хамаарышпас болгаш демократтыг Австрияны катап тургузар дугайында 1955 чылдың май 15-те Венага ат салдынган болгаш 1955 чылдың июнь 8-те Австри республиканың федералдыг президентизиниң күштүг боллуруп бадылааны күрүне керээзиниң австри бадылал бижиин хүлээп алган.

Айытынган бижикти сагындыртынган күрүне керээзиниң 38 түүлүн өзугаар ССРЭ-нин Чазааның кадагалалынга дужаап берген.

Ук бижикти кадагалалга дужаап турарының үезинде олурушканнар болза:

Совет таладан: ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министриниң Оралакчызы В. С. Семенов, 3-кү европейжи килдистиң эргелекчизи С. Г. Лапин, Керээ-эрге килдизиниң эргелекчизи Г. И. Тункин, 3-кү европейжи килдистиң эргелекчизиниң оралакчызы М. Г. Грибанов болгаш оондаа өскелер.

Австри таладан: Австри республиканың ССРЭ-де элчин черинің секретары Г. Грубмайр, элчин черинің атташеи К. Шварц, элчин черинің секретарь-архивистизи Г. Клеменсиевич.

Süт бараан фермазында

Эртенги хүннүң херели хүн үнер чүкте челээштелчек апарган турган. Ынчалзаа фермада күш-ажыл хөглүү-биле эгелээн. Сагдынган süт саанчыларның демир хуунунче барабан какканы ышкаш үзүк чок төктүп-ле, төктүп-ле турган.

Эртенги серии салгын мага-ботту сергедип турган. Кожазында Хемчик унунун чиңгир ногаан теректеринде ыраажы хектер чайтыладыр бадырып, колхозтуң саанчыларынга аян тудуп турганзыг турган.

Инектер боттарының таныш саанчыларынче эөлдек көрүп, кегженмишаан, саанчыларга эде-эде турып берип тургулаанар. Чамдык инектер «мээң эөлчээм элек» дээнзиг чыткылаар-даа. Уксаалыг чалбай мыйыстыг кыр шилги буга чыдынындан оожум турып келгеш, бурунгаар эллээн баскаш: Чер-Чарык шыпаазының делгеминче көрүп, черни сиртиледир бустагылап каап турган.

Саанчыларның аразында назыны үлгады берген чалбак шырайлыг, 40 хире хаалыг бир-ле саанчы инектерни саай тыртып, үчёдүнче süдүн хемчээдип чоруп турда, эрес капшагайы өскелеринден онза ылгалып турган. Ол саанчы сарыктан хайнактан төрүүнген «Хайнак Мелдер» деп шолалыг инээн саггаш үчёдүктүн чанында хемчээл хуунунче süдүн кудуп-кан.

— Ам каш болган-дыр оглум?—деп, саанчы Süрүн үчёдүк Серээдеп ылавылады.

— Үш чартык литр болган-дыр—деп чугаалаш, «Хүннүң süт демдеглели» дээн журналынга бижээн. Ол эртен сагдынган süт үш бетон долган. Саанчылар боттарынга онаашкан инектерни саап дооскаы-даа ол. Оларның эң-не улуг назылы Хелбей база-ла дооскан.

— Мээң тос инектерим шуптузу чежин берген-дир дуцмай?—деп, Хелбей чоргаарал-биле айтырган.

— Дөрттен сес литр 700 грамм болгандыр.

— Четирдим, оглум! Süт-биле чемгерер үш бызааларымга бээр süттү хемчээп бээр силер бе, олар чемнениксен турарлар-дыр дээш, чанында турган бызааларны оожургадып, сыйбагылап, адыр-адыр, бичии маңнар, удавас чемненир силер—деп эргелеп турган. Бызаалар-биле кады чемгерилге черинче далажып чорупкан.

Ол бызаалар инектер эъдерге оларны-даа тоовайн, харын Хелбейниң демир хуунда süдүн үлежип ижеринче далажыпканнар. Саанчы болгаш бызаа ажаакчызы Süрүн бодунуң ажаап турары 17 бызаалары-биле кады база-ла ындыг янзылыг чорупкан.

Саалда доозулган соонда инек кадарчызы сарыг шоккар аттыг, орлан кара каактарлыг мукураш кара оол инектерни Чер-Чарыктың делгем шыпаазынче одарладып чорупкан. Ол-ла үеде бызаалар база бир өске угже кадарчызы Дажыварга үдеткеш дешкилежип, үскүлежип бөкпээ-биле ойнап чорупканнар.

Ол болза, Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр сумузунда «Кызыл тараачын» колхозтуң Монгуш Херел эргелекчилээн süт-бараан фермазының бир коъданында күш-ажылчы хүннүң эртени-дир.

Ол коъданда 70 инектер саап турар. Оон иштинде 32 инектерни бызааларындан чарып саггаш. Ында уксалыг 5 бугалар бар. Оларның оолдары 18 хайнак бызаалар семис шыырак доругун турар. Коъданда ам төрүүр 25 инектер бар. Бызаларын бүрүн камгалап алырын инек кадарчызы Комбул-оол хүлээнип алган ажылдап турар.

Сес саанчылар ол эртен 152 литр süт саггаш. Süттүн чарыгдалын үчёдүк түнээн. Эртенги саалдада 24,5 литр сметана алган.

Дал дүүш. Инектерни кадарчы саалдала чедирип келген. Дүштеки саалда эгелээн. Ол үеде Узун-Тейниң Баалыкта оруктап ферманы кайы сен дээнзиг мотоциклдер кел чораан. Инек кадарчызы Комбул-оол:

— Даргалар кел чор—деп, саанчыларга медеглээн.

— Колхозтар даргалары-дыр — деп, саанчы Süрүн балыткалы.

Даргалар саанчыларга чедип келгеш, мендилешишаан, беседалажып эгелээннер.

— Силериниң бо коъданда каш саар инек барыы, бир саалдада чеже литрни берип турарыы?—деп, «Совет Тываның 5 чылы» колхозтуң даргазы эш Бичен-оол үчёдүк эш Серээдеп айтырды:

— Бисте 70 саар инек бар, бир саалдада 150 ажыг литрни ап турар бис, саалданы хүнде 3 катап чорудуп турар бис.

—Хүнде бир инектен ортумаа-биле каш литр süт ап турар силер, бир саалдада чеже литр сметана кылып турар силер?—деп үчёдүктен эш Бичен-оол айтырды.

— Инек бүрүзүнден ортумаа-биле 7—9 литр süттү саап ап, хүннүң үш саалдазында 21—24 литр сметананы кылып турар бис—деп, үчёдүк харыылап турган.

— Бистиң колхозта ферманың байдалы мындыг-ла-дыр, а Силериниң süт-бараан фермаларда кандыг онза түүлдер барыы, даргаа?—деп, эш Сендажы саанчыларже көрбүшаан, эш Бичен-оолдан айтырды.

— Силериниң süт-бараан фермаларда отчёт-үчётту эки тургусканы дыка солундур, 68 инектер саап турар бис, оон иштинде 17 инектерни бызааларындан чарып саггаш. Хүнде инек бүрүзүнден ортумаа-биле 7—8 литр süт алдынып турар. Сметана алыышкыны силериниңден ажыг турар-дыр. Фермаысты суггат, күжүрлүг Эдегейде көжүрүп чедирген бис. Саар инектериниң одарын, ажаалгазын таарыштырганывыс түүнелинде, инектериниң süткүрү бедип турар—деп, эш Биче-оол чугаалаан.

Саанчыларның ажылының дуржулгазын солуштурар арганы чорударын даргалар дугурушкан. Баштай «Кызыл тараачын» колхозтуң саанчылары «Совет Тываның 5 чылы» колхозка баарын эш Бичен-оол күүсеп.

— Силериниң дилээңерни хандырар бис — деп, эш Сендажы чугаалап чорда, саанчылар: «ол черле кончуг-ла шын-дыр» деп бадыткааннар.

Сумулар Советтериниң каттышкан эллчеглиг ийги сессиязы эгелээриниң шагы чоокшулап келгени-биле даргалар мотоциклдерин хөделдиргеш хапты...

Кежээкиниң 8 шак 30 минута. Инектер чаңчыккан аайы-биле боттарының туруштарын эллепкеннер. Саанчылар база.

Саанчы Хелбей бодунга быжыглаан 9 инектериниң чедизин бызаларындан чарып саап турар. Оларның бирээзи «Кызыл шокар» деп шолалыг инек кежээки саалдада 4,5 литр süт берген. Хелбей ол хүн 44,5 литр süт саггаан. Бо чылдың апрель айның эгезинден бээр ол 1012 литр süт саггаан.

Саанчы болгаш бызаа ажаакчызы эш Süрүн 52 литрни 9 инектериниң ол хүн саггаан. Май айдан бээр 1496 литр süттү саап, бодунга быжыглаан 17 бызааларны семис, күштүг өстүрүп турар.

Аныяк саанчы Шура саалдага мергежип, бызааларындан чарып саар инектерден хөй süт ап, дуржулгалыг саанчылардан тудашпайн турар.

Ол хүн фермага 39,4 литр сметана кылдынган.

Колхозтуң süт-бараан фермазы үш одарларда үстүнгеи. Хову-Аксының белүүнде 43 инек бар. Ында 5 мергежилдиг саанчылар ажылдап турар, олар чыл эгезинден бээр 7799 литр süттү саггаш колхозка дужааганнар. Саанчы эш Даваа саалдага үш чыл ажылдап инек, бүрүзүнден хүн бүрү 6 литр süттү саап ап келген. Ам саап турар 6 инектериниңден чыл эгезинден бээр 1987 литр süт саггаан.

Колхозтуң төрүүр сарлыктарын база бир кезекке үскен. Ам 13 сарлык төрээн. Оларның бызаалары бүрүн алдынган.

Ферма чыл эгезинден бээр 18.631 литр süт берген.

Süт-бараан фермазында 113 инектер бар, инек бүрүзү ортумаа-биле хүнде 4 литр süт берип турар. Колхоз бо чылын күрүнеге 9700 литр süт дужааган.

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлериниге сорук кирген малчыннар салдынган сорулгаларны күүседип шыдаарлар.

А. ДОПЧАА,
С. АЛЕЕТ.

Саман бүдүрүлгезинде хөрээженнер

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунун ажыл-ишчи хөрээженнери 20 кижи бо чылын 70000 кезек саман бүдүрер планын күүседир дээш эки ажылдап турарлар.

Саманчылар ажылын чоокта чаа эгелээн. Олар эки шынарлыг 7600 кезек саманны колхоз тудуунга берген. Саманчылардан Давык, Минчинмаа, Додай-оол олар хүн нормазын 150—200 хуу чедир күүседип турарлар.

Ч. ОПУШТАЙ.

Кыдат Улус Республика

Порт-Артур дугайында совет-кыдат дугуржулганы ёзугаар Совет Чазак болунун шериг кезектерин кады ажыглап турганы кыдат шериг-далай базазы болур Порт-Артурдан үндүрген болгаш ол черде тудугларны Кыдат Улус Республикага дедир эгитинмези-биле берген. Ол хемчегларни чорударының талазы-биле совет-кыдат комиссиянның ажылы бот-боттарын долу билчириниң болгаш найыралдыг кады ажылдажылганың байдалынга болуп эрткен.

Чурукта: Кыдаттың Улустун-хосталга армиязының шериглериниң совет солдаттар-биле Порт-Артурга байырлажып чарлып турары.

Фото **Юй Цзаонуу.** Синьхуа агентилели.

Кыдаттың кур черлеринде

ПЕКИН. Совет Эвилелиниң дуазазы-биле Хэйлунцзян можуда (Соңгу-Чөөн Кыдатта) тургустунган «Найырал» госхоз 1955 чылда кур черлер андарарының планын ажыр күүсеткен деп Синьхуа агентилели дамчыткан. Госхозтун ажылдакчылары плантан ажыр ам-даа ийи муң гектар хире кур черлерни андарарын шиитпирлээн.

«Трактористер болгаш өске-даа ажылчыннар госхозта ажылдап турар совет тускай эртемниглерден экизи-биле өренип алган. Олар боттарының эргелелиндe 100 тракторлаглыг болганындан улуг ажылды күүсеткеннер» деп госхозтун инженери Ван Инь-бо чугаалаан.

(СЭТА).

Тайбыңның Бүгү-делегей Ассамблеязының мурнуу чарыында

Францияның хөй-ниитичи болгаш политиктиг көскү ажылдакчыларының медеглели

ПАРИЖ. Францияның янзы-бүрү партияларга хамааржып турар бөлүк хөй-ниитичи болгаш политиктиг көскү ажылдакчылары медеглел чарлаан, бүгү делегейге тайбыңны камгалазарының болгаш быжыглаарының хөрөөнге Тайбыңның ам болур Бүгү-делегей Ассамблеязының улуг ужур-дузалыының дугайын ол медеглелде демдеглеп турар.

Ол Ассамблеяга базар Францияның бүгү төлөөлекчилери боттарының политиктиг үзел-бодалдарындан хамаарылга чокка боттарының санал-оналын бүрүн хостуг илередир аргалыг болур болгаш барык бүгү чурттардан Хельсинкиге келир төлөөлер-биле ужуражып шыдаар деп ол медеглелде чугаалап турар. Ынчангаш олар улустар аразының дүшкүүрлүг чорукторын кошкадырынга идиг бөөр болгаш Францияның хөй-ниитизинге немей дыңнадыгны Хельсинкиден алырлар. Мынчангаш бо документиге ат салган хөй-ниитичи болгаш политиктиг ажылдакчылар Тайбыңның Бүгү-делегей Ассамблеязынга «Францияның эң-не янзы-бүрү организацияларга хамааржып турар ажылдакчылары» киришкен турар күзелин илередип турар.

Медеглелге ат салганнар болза: Францияның Национал хуралының хүндүлүг даргазы Эдуард Эррио, Министрлер Чөвүлелиниң мурнундагы даргазы Поль-Бонкур, мурнундагы министр Рене Капитан болгаш оон-даа өскелер.

(СЭТА).

Гоаның девискээри Индияга эгитинген турар ужурлуг

ПЕКИН. Гоаның девискээрин Индияга эгидер дээш индий улустун демиселин деткээн түүлду июнь 15-те «Гуанминжибао» солун бижээн.

Тайбынга ынакшылдыг күрүнелер, оон иштинде кыат улус болза индий улустун бодунун чуртунун бүрүн эргезин болгаш девискээр талазы-биле бүдүн турар чоруун камгалаарынче угланган чептүг негелдезин деткип турар деп ол түүлде чугаалап турар. Олар оон-биле кады португал колонизаторларның Гоаның патриотчу күштерин истеп-сүрүп турар араатанзыг үүлгедиишкиннерине база улурланып турар.

Ол районда делегей байдалынга сагыш човаан индий улус-даа, элээн хөй күрүнелериң улустары-даа Гоада португал эрге-чагыргаларның ынчыг туружу болза, америк империализминиң португал чазакты деткип турарының түннели дээрзин билип турар. АКШ-тың агрессчи бөлүктери Гоаны бодунун шериг базазы кылыр сорулгалыг базымнарны шагда-ла алган.

Бодунун күрүнезинин хамаарышпас чоруун болгаш девискээр талазы-биле бүдүн турар чоруун камгалаар дээш демиселди чорудуп турар кыдат улус индий улустун күзел-чүткүлдерине сеткилин кадыр, Гоаны Индияга катап каттыштырар дээш индий улустун чептүг демиселин бодунун деткип турарын илередип турар деп ол солун түннеп бижээн. Тайваньны Кыдат Улус Республикага, Барын Иранны — Индонезияга дедир эгиткен турар ужурлуг ышкаш, Гоаның девискээри база Индияга эгитинген турар ужурлуг деп ол санап турар.

(СЭТА).

Ужар-чүүлдүн америк-герман дугуржулгазынга ат салыышкынын соңгаарлатканы

НЬЮ-ЙОРК. Юнайтед Пресс агентилелиниң вашингтон корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, АКШ-тын күрүне департаментизи Барын Германияның Люфтганза деп ужар-чүүл компаниязының самолёттарынга Барын Германияны америк хоорайлар-биле, а ол ышкаш Нью-Йоркту Мурнуу Америка биле болгаш Баранб далайның району-биле харылзаштырып турар янзы-бүрү агаар оруктары-биле ужар эргени бөөр турган америк-герман дугуржулгага ат салыышкынын «техниктиг чылдагаанар-биле» хенертен соңгаарлаткан. Күрүне департаментизиниң ол хенертен болган шиитпири герман ужар-чүүл компаниязының конкуренциязындан айыылзынган америк ужар-чүүл компанияларының шулургу улурланыышкыннарындан болдунган деп корреспондент айтып турар.

Корреспондентиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, америк ужар-чүүл компанияларының төлөөлекчизи кол-хол америк ужар-чүүл шугумнарының администрациязынга төлевилетинин турар дугуржулганың тодаргай түүлдери аңаа түгле чоокта чаа билдингир апарган деп медеглээн. Ол төлөөлекчиниң өстери-биле алырга, америк ужар-чүүл фирмалары барын-герман самолёттарның хандырар апаары ужар-чүүл оруктары америк ужар-чүүл шугумнарындан делегей бөмбүрзээниң барын талакы чартыынче «кайгамчык хөй» чүүктерни холгаарлай бөөринден аажок дүвүреп турар.

Садыг айтырыгларын эргелеп турар сенат комиссиязының даргазы Магнасон ат салыышкынын соңгаарлатканын «кончуг бодамчалыг» хемчег деп адаан. «Ол чокка безин бистиң бүгү делегейде ужар-чүүл оруктарывысты хевээр артырып деткипри бергедеп турар» деп ол немей чугаалаан.

(СЭТА).

ВДР-де катап тургузуушкун ажылдары

ПЕКИН. Француз шериглериниң Хайфонда бузуп азы үрегдеп каапканы порттар тудуглары чедиишкиннин-биле катап тургустунуп турар деп Синьхуа агентилелиниң корреспондентизи дыңнадып турар. Мурнуу Вьетнамдан кээп турар судноолар ам-доктаар черлерге турып болурлар. Нам-Динде тургускан судно септээр черде ам судноларны септеп турар.

(СЭТА).

В. М. Молотовтуң Нью-Йоркта чоруп турары

НЬЮ-ЙОРК. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов июнь 15-те Каттышкан Нациялар Организациязының чиңгине секретары Д. Хаммаршельдиге чораан.

В. М. Молотов Хаммаршельд-биле чартык шак иштинде чугаалашкан болгаш КНО-нуң албан черинин бажының оон-биле кады барып көрген.

(СЭТА).

Индия Республиканың КНО-да төлээзи Кришн Менонну В. М. Молотовтуң хүлээп алганы

НЬЮ-ЙОРК. ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотов июнь 15-те Индия Республиканың КНО-да төлээзи дээрги Кришн Менонну хүлээп алган. Оларның беседазы бир шак үргүлчүлээн. ССРЭ-ниң КНО-да үргүлчү төлээзи А. А. Соболев ол беседага олурушкан.

Июнь 15-тиң кежээзинде ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги Оралакчызы болгаш ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри В. М. Молотовка баштаткан ССРЭ-ниң төлээлери КНО-нуң Уставынга ат салган хүнүнден бөөр он чыл болган оюнга турасказал болдурган Каттышкан Нациялар Организациязының юбилей сессиязынга киржири-биле Нью-Йорктан Сан-Францискоже чорупканнар.

(СЭТА).

Мароккода террор

ПАРИЖ. Мароккода дерзилээшкиниң чаа күштелиишкининиң дугайын оортан кээп турар медээлер херечилеп турар. Колониалдыг бөлүктериниң эң реаксылыг төлөөлекчилери оон аргазы-биле чүрттүн иштинде национал-хосталгалыг шимчээшкинни базарын болгаш кандыг-даа реформаларны болдурбазын орадажып турар. Ол бөлүктер түгле марокко патриоттарга улур эвес, харын реформалар дугайын чугаалап дитиккен ындыг французтарга база улур хөделип турарлар.

Дүүн Касабланкага Францияның Министрлер Чөвүлелиниң мурнундагы даргазы Мендес-Франс, Францияның Мароккода чиңгине төлөөлекчизи Лакост болгаш албанның өске-даа кижилери олуржуп турда, «Марок-пресс» солуннуң директору Лемегр-Дюрбейни хөөржүткен, ол кижини июнь 11-де хоорайның төп кудумчуларының бирээзинге террористер өлүрген. «Либерасьон» солун ол болуушкунну демдеглевишаан, ук терроржу үүлгедиишкинни «француз-марокко чугаалажыышкыннарның талалакчыларын коргудар сорулга-биле кылган» деп бижээн.

Францияның эң бай үлетпүр өөлериниң бирээзи Лемегр-Дюбрей кадыг-дошкун колониалдыг дерзилээшкиннерге улурланып, национал шимчээшкинге чамдык дүжүп бериишкиннерниң аргазы-биле француз буржуазиянга Мароккода бодунун кол туруштарын хевээр артырар арганы берги дег эң өөлдек политиканы чорударын неге турган. Лемегр-Дюрбей Марокко айтырыгны таарыштырарының аргаларын Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Фор-биле чугаалашкан, Парижтен Касабланкага июнь 11-нин эртенинде өөн чеде берген турган.

Франс-Пресс агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, Лемегр-Дюрбейни өлүрген кижилер французтарның—«күштүн политиказының» талалакчыларының реаксылыг чажыт терроржу организациязынга хамааржып турары чигзиниг чок. Оон-биле холбаштыр Франс-Пресс агентилели 1954 чылдың сентябрының соонда Мароккога болдунган өске-даа терроржу үүлгедиишкиннерниң дугайын сагындырып турар. Ол үеним иштинде национал-хосталгалыг шимчээшкинни күзөөн хөй санныг марокконнарны өлүрген.

Бодунун үезинде мурнундагы султанны дүжүргенин буруу шаап турган, Национал хуралдың депутады Пьер Клостерманның бажыңынга бомба чазылган.

Мароккога реформаларның политиказы дээш демисежип турар «француз нүүр» деп эвилелдиң кежигүннери сөөлгү үеним дургузунда кыжаныышкыннарлыг чагааларны алган.

Терроржу үүлгедиишкиннер соксавайн турар. Түгле июнь 14-түн дүнезинде безин 4 марокконнарны өлүрген болгаш 4 марокконнарны балыглаан.

(СЭТА).

Цзянси можуга бөлүк контрреволюсчуларны тудуп хоругдааны

ПЕКИН. Наньчанда үнүп турар «Цзянсижибао» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, Цзянси можунуң Ичунь уездизинге чоокта чаа хөй-ниитиниң айыыл чок чоруунуң органнары «төрөөн чуртун тынын алырының партиязы» деп адатынып турган контрреволюстуг организацияның кежигүннерин тудуп хоругдаан. Шупту 31 кижи хоругдатырган.

Помещиктерниң, мурнундагы комендантчы дүжүметтерниң болгаш боттарының кем-буруулуг ажыл-чорудулгазы дээш кеземчеден дезип үнген өске-даа контрреволюционерлерниң иштинден үнген ол кем-буруулуг организацияның кежигүнериндeн тудуп хоругдаашкын үезинде боо-чепсектерни, контрреволюстуг хуудустарны, чепсектиг халдаашкын белеткелиниң планнарын болгаш өске-даа материалдарны хавырып алган. Ол контрреволюстуг организацияның кежигүннери чан-кайшичилерниң эрге-чагыргазы өөн келиринге идегел салып турганнар, ынчалза-даа оларны дүргени-биле сойгаландыр илереткен болгаш тудуп хоругдаан.

Контрреволюстуг организацияның хөрөөн улусчу суд органнарынга дамчыдып берген.

(СЭТА).

«Американнарның боттарының шорузу»

КАИР. Соңгу-атлантика эвилелиниң чепсектиг күштериниң составынга кирип турган болгаш америк боо-чепсек-биле деритинген француз шериглери Алжирже чорудуп турарының дугайында дыңнадыгларны демдеглевишаан, «Аль-Гумхурия» солун ам Соңгу-атлантика эвилелиниң сорулгазы чүл дээрге, «Соңгу Африканың улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкинин америк чепсектиг дузазы-биле базары болур» деп бижээн.

Соңгу Африкада хосталгалыг шимчээшкиннин киржикчилерин дерзилээр чорукка америк чепсекти ажыглаары делегейниң хөй-ниитизинин ханы килеңнээшкинин хайныктырбайн барып шыдавас дээрзин ол солун онзалап демдеглээн. «Ол чорук бүгү делегейге американнарны көөр хөөн чок чорукту күштелдиреринге чедирер апаар, ынчан американнарның боттарының шорузу» деп ол солун ынчаар түннеп бижээн.

(СЭТА).

Ливанның банк ажылдакчыларының тиилелгези

БЕЙРУТ. Банкылар директорлары тура халыышкын кылганнарның негелделерин колдуунда хандырып бөөр деп чөпшээрешкен соонда банкылар ажылдакчыларының профэвилели ажыл соксадыышкынын төндүрер деп шиитпирни хүлээп алган.

Ажыл төлевирин бедидерин, эмчи дузаламчызын эжижидерин болгаш өске-даа түүлдерни банкылар ажылдакчылары негээннер.

(СЭТА).

Куба ортулук. Куба тараачынның өг-бүлези. «Боэмиа» деп куба сеткүүлден алган чурук.

Күш-культура болгаш спорт

Хол бөмбүүнүң талазы-биле бирги чер дээш область маргылдаазы

Хол бөмбүүнүн область маргылдаазы июнь 13, 14, 15 болгаш 16-да үргүлчүлээн.

Оюнун ийиги хүнүнде хөрөөженнерниң хоорайның хол бөмбүүнүн 1955 чылда чемпиону «Динамо» командазы-биле эрткен чылдың область чемпиону «Искра» (амгы «Буревестник») командаларның ужуражыышкыны көрүкчүлерниң сонуургалын хайындыртан. Буревестникчилер оюнун эгезинден эгелээш-ле эки ойнаан динамочуларны 2:0 санга утканнар. Оон сөөлүнде эрткен чылдың чемпиону «Динамо» биле 1955 чылдың хоорай чемпиону «Дүжүт» командаларының ужуражыышкыны онза солун болган. Эге сандан эгелээш-ле сан бүрүзү дээш демисел чидигленип турган. Ийи команданың саны деннештир-ле өзүп орган. Көрүкчүлерниң адыш часкаашкыннарынга сорук кирген дүжүтчүлер динамочуларны 15:12 санга уткан. Дараазында ийи дугаар оюнга дүжүтчүлер оюнун эгезинден эгедээш инициативаны ап, динамочуларны уткан. Дүжүтчүлерден камгалалга Даржа, В. Төмүр-оол болгаш Тарасов олар эки ойнааннар.

Бир дугаар бөлүкке Чаа-Хөл районнун командазы боттарының таварышкан удурланыкчыларын чиигі-биле тиилеп ап турганнар. Ынчалза-даа Тес-Хем районнун командазы-биле ужуражыышкын чаа-хөлчүлерни сүртеткен. Оюн 2:1 болуп, чаа-хөлчүлер улуг күш үндүрүп турган уткан.

Ийи бөлүктүн маргылдаазының түннелинде Чаа-Хөл-биле «Дүжүт» (Кызыл), Тес-Хем-биле «Динамо» (Кызыл), Сут-Хөл—Тожу, Барыын-Хемчик —Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем—Эрзин, Таңды—Каа-Хем, Бии-Хем—Өвүр районнарның командалары болгаш Кызыл район биле Бай-Тайга районнун командалары ужуражкан.

Шүүлде ужуражыышкынга бир ийи дугаар чер дээш чаахөлчүлер-биле дүжүтчүлерниң ужуражылгазы онза күштүг болуп эрткен. Сан 2:2 апарган. Баштай чаахөлчүлерниң саны немежип-ле турган, ынчалза-даа сан 7-ге четкеш турупкан. Дүжүтчүлериин саны чоорту өзүп, сан оюнун төнчүзүнге чедир 14:7 болуп, дүжүтчүлериин ажа берген. Хеп-хенертен чаа-хөлчүлер көрүкчүлерниң адыш часкаашкынынга сорук кирип, дүжүтчүлерниң оюнунун инициативазын боттарынга чаалап алганнар. Дүжүтчүлер сандарап эгелээн. Ону ажыглап алгаш, чаа-хөлчүлер санын деннештирип апкан. Оонмоон көрүкчүлерниң аразынга маргылдаалар үнүп-ле турган. Ынчалза-даа чаа-хөлчүлериң тиилелгези болур деп дүвүреп турган көрүкчүлерниң күзели ханган. Оюн 16:14 болуп, Чаа-Хөл районнуң командазы бирги черни чаалап алган. Оон дараазында үшкү болгаш дөртү чер дээш Тес-Хем биле «Динамо» командаларының ужуражыышкыны база-ла солун болуп эрткен. Тес-Хемниң аныяк волейболистери динамочуларны 3:1-ге уткан. Шүүлде ужуражыышкынның түннелинде Сут-Хөл беш, Тожу алды, Барыын-Хемчик чеди, Чөөн-Хемчик сес, Улуг-Хем тос, Эрзин он, Таңды он бир, Каа-Хем он ийи, Бии-Хем он үш, Өвүр он дөрт болгаш Кызыл району 15 дугаар черни эзлээн.

Хөрөөженнериң командаларындан бирги черни эрткен чылдың область чемпиону «Буревестник» командазы ап, бодунун область чемпиону адын ышкымаан. «Динамо» (Кызыл) ийи, Каа-Хем үш, Тес-Хем дөрт дугаар черлерни алган.

1955 чылда областын хөл бөмбүүнүн чемпионнары Чаа-Хөлдүн өолдар командазы-биле хөрөөженнериң «Буревестник» (Кызыл) командазының тиилекчилери маргылдааның түгүн бадырган.

Маргылдааның тиилекчилерин областын күш-культура болгаш спорт комитединин дипломдарының 1—2—3 дугаар чергезинде болгаш өртектиг түүлдер-биле шаннаан.

Чаа-Хөл, Тес-Хем районнарның командаларының эки-ойнаанын демдеглээри чугула. Олар бо чылын техника талазы-биле эки, чарааш ойнааннар.

Бай-Тайга району бо чылын команда чоруттаан. Ол районнуң ады-биле маргылдааның эгезинде хоорайдан команда чыып алгаш өске улус ойнаан, ынчалза-даа ол үүү-даа болбаан, судья коллегиязы ону эскерип каап маргылдаага киириштирбээн.

Бо чылгы хол бөмбүүнүн талазы-биле область маргылдаазы мооң мурнунда чылдарга бодаарга элээн чедишкиннерлиг болуп эрткен.

Чурукта: 1955 чылда хол бөмбүүнүн талазы-биле область чемпиону Чаа-Хөл районнуң командазы, солагай талазындан оң талазынче: команданың капитаны А. Луканов, Н. Тыртый-оол, Д. Стал-оол, В. Дармажап, А. Чадамба, А. Бегзи болгаш В. Содунам.

Адаанда чурукта: Чаа-Хөл районнун командазы-биле «Дүжүт» (Кызыл) командазының шүүлде ужуражыышкынының болуп турары.

Сөзү **А. КУМАЯКТЫЫ.**
Фото **С. Феоктистовтуу.**

Суд залындан

Чоокта чаа өвүр районнуң улус суду «Кызыл тук» колхозтуң сууру Кызыл-Тейге үнүшкүннүг ажык суд кылгаш, колхозтуң шээр мал фермазының эргелекчизи турган Кара-Сал Адаастайович Доржу, мыйыстыг бода мал фермазының эргелекчизи турган Ооржак Шыырапович Херел, ниити малдың бригадири турган Базыр Чемдикович Бузур-оол, ирт кадарчызы турган Иргит Амзыраович Даптаан олар эрге-дужаалын ажыглап алгаш, ниитиниң малын кара туразында боттарынга ажыглаан, таныш-көрүштеринге өрчэлиге берип турганының дугайында хөректи үзүп шииткен. Бөлүк самчыгдакчылар колхоз баштаар черинин болгаш ревизия комиссиязының контроль чогун ажыглап алгаш, 11 бода малды, 34 шээр малды боттарынга эштке хереглээн болгаш таныш-көрүштеринге бергеннер.

Судтан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң 1947 чылдың июнь 4-теги Чарлыының 4 үүлү-биле болгаш РСФСР-ниң Кеземенче хоойлузунун 109,17 үүлдеринге буруудаткан К. А. Доржуну, И. А. Даптаанны 10—10 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хосталгазын казып, хөрөөн эрттирген соонда 5—5 чылда еске районга чурттаары-биле шелүп шииткен. О. Ш. Херелди 9 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хосталгазын казып, хөрөөн эрттирген соонда 3 чылда еске районга чурттаары-биле шелүп шииткен. Б. Ч. Бузур-оолду 1 чылда эдип чазаар күш-ажыл лагеринге хосталгазын казып шииткен.

О. ОЙДУП.

Редактор **Д. О. БЕГЗИ.**

ЧАГЫКЧЫЛАРГА
„ШЫН“
солунну үзүктел чокка алыры-биле чагыдылганы узадыры чугула

Чагыдылганы хүлээп алырын, а ол ышкаш чагыдылганың хуусаазын узадырын харылзааның бүгү-ле конторалары, салбырлары, агентилери база почтальоннар чорудуп турар.

«Союзпечать».

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 8 — 62, редакторнуң орадакчызының, иштики информация киргизиниң —3—88, харылсалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый киргизиниң 8—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киргизиниң база бухгалтерияның—3—65.

ТС—02136. Культура эргелелиниң типографиязы